

Meidän kylissä
Hyvä elämä :)

Pohjois-Karjalan kyläohjelma 2014

Meidän kylissä

Hyvä elämä :)

Pohjois-Karjalan kyläohjelma 2014

Pohjois-Karjalan Kylät ry.
Joensuu 2012

Pohjois-Karjalan kyläohjelma 2012

Painosmäärä 1 000

Pohjois-Karjalan Kylät ry.

Kauppakatu 23 b A 8
80100 JOENSUU

Puhelin 044 294 0800
info@kylat.fi
www.kylat.fi

Taitto Laura Jussila

Kuvat Kansi
Mari Voutilainen

Päivi Keronen	3, 19, 22e, 24, 26, 34, 36, 37a, 37c, 37d, 40b, 42, 43b, 43d
Tuomo Eronen	8, 18, 49
Antero Lehtikainen	11, 12, 14, 22e, 25, 27, 29, 35, 37, 40, 43a, 43c
Mari Voutilainen	14, 20, 22a, 22b, 22c, 22d, 22f, 32, 37b, 37e, 37f, 38, 39, 47
Nestor Cables Oy	23
Saara Keinänen	28

Painopaikka Kopijyvä Oy, Kuopio 2012

ISBN 978-952-93-0400-4

SISÄLTÖ

I KYLÄTOIMINNAN NYKYTILA

Johdanto	7
POKAT 2014.....	7
Toimintaympäristö muuttuu.....	7
Mihin kyläohjelmalla pyritään?.....	7
Ohjelmaprosessi.....	8
Nykyisen ohjelman tavoitteet ja toteutuminen.....	9
Meidän kylissä hyvä elämä :).....	10

Kylätoiminnan tilanne ja toimintaympäristö

Pohjois-Karjalassa	11
Kylä- ja asukasyhdistystoiminta kattaa koko maakunnan.....	11
Kylätoiminta on erilaista yhteisötoimintaa.....	11
Kylätoiminnan tunnuslukuja ja tietojärjestelmän kehittäminen.....	12
Paikallisyhteisöjen kehittäminen edellyttää kumppanuutta ja tavoitteisiin sitoutumista.....	12
Vahva kehittäjäverkosto ja paljon hankkeita.....	12
Rakennemuutos polarisoi maakuntaa.....	13
Pelastavatko uudet teknologiat?.....	13
Toteutuvatko SITRAn maaseutuskenaariot?.....	14
Kestävä kehitys ei ole vain klisee.....	14
Pohjois-Karjalan kylätoiminta.....	15
Kylätoiminnan kehittämisen tavoitteet 2014.....	15

II STRATEGIAOSA

A Kylien toimintaympäristön kehittäminen	17
1 Päättäjien myönteiset asenteet ja paikalliskehittämisen resurssit.....	17
2 Kunnan ja kylien yhteistyö.....	18
3 Leipää kaikille!.....	19
4 Valokuitu kaikille!.....	23
5 Asumisen ja saavutettavuuden tukeminen.....	24
6 Yhteisötoimintaan liittyvä tiedottaminen ja maakuntamarkkinointi.....	25
7 Uutta tietoa kylätoiminnan tilasta – kyläkertomukset talteen verkostoyhteistyönä.....	26
8 Rajapinnat muihin ohjelmiin – tulevaisuuden suunnittelu on aloitettava tänään.....	27

B Kylät aktiivisina toimijoina.....	28
1 Paikallinen tiedottaminen ja sosiaalinen media.....	28
2 Suunnitelmallista toimintaa.....	29
3 Paikallisesti tuotetut palvelut mahdollisuutena.....	33
4 Kylätoiminnan uudet mallit.....	35
5 Toimivat kylätalot ovat yhteisötoiminnan perusta.....	36
6 Kyläturvallisuuden edistäminen.....	38
7 Kyläkulttuurin voimaa ja iloa.....	40
8 Kyläympäristön kehittäminen.....	41
9 Kylähyvinvointi.....	42

III VÄLINEITÄ KEHITTÄMISEEN

Työkalupakki.....	45
Pohjois-Karjalan kylätoimijaverkosto.....	46
Kylätoimintaa tukevia "RoadShow"- ja tiedotushankkeita.....	48
Yhteisöllisen kehittämisen menetelmät.....	50
Muita linkkejä ja vinkkejä.....	50

Lähteet ja kirjallisuus.....	51
-------------------------------------	-----------

LIITEOSA

Tilastopaketti.....	53
----------------------------	-----------

Pohjois-Karjalan maaseudulla ja kylätoiminnalla on valtakunnallisesti erittäin hyvä maine. Pohjois-Karjalasta on noussut monta arvostettua valtakunnallista vuoden kylää ja viimeisimpänä tunnustuksena Ilomantsi valittiin vuoden kylämyönteisimmäksi kunnaksi. Myös maakunnassa arvostetaan paikallisyhteisöjä ja niitä pidetään tärkeinä julkisen sektorin yhteistyökumppaneina.

POKAT 2014

Pohjois-Karjalan tuore maakuntaohjelma - POKAT 2014 – linjaa maakunnan lähivuosien kehittämisen painopistealueet, jotka korostavat kilpailukykyä ja osaamista, mutta samalla laadukkaita hyvinvointipalveluita ja houkuttelevaa toimintaympäristöä. POKAT -maakuntaohjelmaa on täsmennetty monilla erillisohjelmilla (hyvinvointiohjelma, ilmasto- ja energiaohjelma, kyläohjelma ym.). Maakuntaohjelma kattaa laajasti kaikki yhteiskunnan kehittämisalueet, painottaen vahvasti menestyviä uusia tuotannonaloja.

Toimintaympäristö muuttuu

Kehitys on kulkenut kuitenkin kylätoimijoiden näkökulmasta monessa mielessä huonompaan suuntaan: maaseutualueilla väki ikääntyy, palvelut loittonevat ja työpaikat keskittyvät taajamiin. Samaan aikaan kuntien taloudelliset erot ovat kasvaneet. Paikallisyhteisöjen kehittäminen on haasteellista myös maakunnan pendelöintialueilla, sillä aktiivi-ikäiset arvottavat monesti perheen ja harrastukset kylätoiminnan edelle.

Paikallisyhteisöjen kannalta positiivista on, että viime aikoina monet toimijat ovat käynnistäneet erilaisia kiertäviä kyläkehittämistä tukevia hankkeita. Samaan aikaan on toteutettu useita kunta- tai seutukuntakohtaisia kyläisännöitsijähankkeita ja pyritty aktivoimaan kuntien ja kylien yhteistyötä monilla eri toimenpiteillä.

Erittäin suuria odotuksia liittyy tällä hetkellä uusiin sosiaalisen median viestintätapoihin ja yleensä uuden teknologian mahdollisuuksiin palveluiden tuotannossa ja energiataloudessa.

Mihin kyläohjelmalla pyritään?

Toimintaympäristön nopeasta muutoksesta johtuen voimassa oleva Pohjois-Karjalan kyläohjelma (2006-13) on monien toimenpiteiden osalta jo vanhentunut, eivätkä siinä asetetut tavoitteet ole toteutuneet kovin hyvin. Tämän vuoksi oli tarpeen käynnistää maakunnallisen kyläohjelman päivitystyö syksyllä 2010. Ohjelmanpäivitys on tehty erillisen kyläohjelmahankkeen avulla. Hanke on rahoitettu Pohjois-Karjalan maakuntaliiton maakunnan kehittämisrahasta. Hanketta on hallinnoinut Pohjois-Karjalan Kylät ry.

Tämän päivitetyn kyläohjelman takarajaksi on asetettu vuosi 2014, joka on sama kuin maakuntaohjelmalla. Koska kyseessä on kehittämisen näkökulmasta kovin lyhyt aika, ohjelma pyrkii kokoamaan yhteen erilaisia jo olemassa olevia kehittämisresursseja ja toimijaverkostoja. Erityisen painoarvon ohjelmassa saavat kylien ja kuntien kumppanuuden vahvistaminen ja nopeiden tietoverkkojen saaminen koko maakuntaan.

Tärkeää on myös paikallisyhteisöjen rakenteiden vahvistaminen ja uusien mukaansa tempaavien kehittämismenetelmien hyödyntäminen paikalliskehittämisessä.

Ohjelman tavoitteena on olla visuaalinen, informatiivinen ja innostava. Tämän vuoksi ohjelmassa on runsas kuvitus ja taustoittavia asiantuntija-artikkeleita. Ohjelman loppuun on koottu työkalupakki, joka esittelee tärkeimmät käynnissä olevat kylätoimintaa tukevat hankkeet, kehittämismenetelmät ja nettilinkit.

Ohjelmaprosessi

- * KYLÄOHJELMA 2014 –hanke
15.10.2010-28.2.2012
 - * hallinnoija: Pohjois-Karjalan Kylät ry
 - * rahoitus: Pohjois-Karjalan maakunnan kehittämisraha ja kuntien rahoitus
 - * ohry-kokoukset: tammikuu 2011, huhtikuu 2011, marraskuu 2011, tammikuu 2012
- * toimenpiteet:
 - * kylätietojen päivitys (tammikuu 2011); tarkat tiedot vain noin 160 kylältä/230 kylää! > täydennys menossa; kylätietojärjestelmän suunnittelu
 - * laaja kuntakohtainen kyläkierros (marras 2010 – loka 2011); Laiffia landella hankeyhteistyö
 - * kuntakohtainen kyläfoorumi kaikissa kunnissa (helmi-lokakuu 2011)
 - * kyläkierroksen tulokset, kyläohjelmaesittely; teemojen arviointi; ks. liiteosa
 - * tiedottaminen ja sidosryhmäkuulemiset (maalis-marras 2011)
 - * lausuntokierros: joulukuu 2011-tammikuu 2012 (maaseutuverkosto, sidosryhmät)
 - * ohjelman hyväksyminen: maakuntahallitus tammikuu 2012
 - * tiedottaminen: kyläohjelmaraaportti ja kyläohjelmaseminaari maaliskuu 2012

Kyläohjelmatyön aikana järjestettiin kaikissa Pohjois-Karjalan kunnissa kuntakohtaiset kyläfoorumit, joissa purettiin edeltäneen kyläkierroksen kehittämisideat ja mietittiin niiden jatkotoimia. Foorumeissa esiteltiin myös uuden kyläohjelman teemavaihtoehtoja ja arvioitiin niiden painoarvoa.

Outokummun kyläfoorumi järjestettiin Kyykerin kylätalolla toukokuussa 2011.

Nykyisen ohjelman tavoitteet ja toteutuminen

Pohjois-Karjalassa on voimassa oleva maakunnallinen kyläohjelma vuosille 2006-13. Maakuntahallitus on vahvistanut Pohjois-Karjalan Kylät ry:n johdolla valmistellun kyläohjelman kokouksessaan 19.6.2007 (§ 172).

Nykyisen kyläohjelman kehittämisteemat ovat selkeitä ja paljolti samoja kuin valmisteilla olevan uuden ohjelmankin. Näkökulma kylätoiminnan kehittämiseen on kuitenkin selvästi muuttunut vanhan ohjelman hyväksymisen jälkeen ja monet asetetut kehittämistavoitteet ovat olleet liian kunnianhimoisia. Vanhan ohjelman kehittämistoimenpiteet on määritelty pääosin hankeperiaatteiksi, mikä toisaalta selkeyttää ohjelmaa, mutta toisaalta rajaa uusiin toimenpiteiden käyttöönottoa.

Nykyisestä kyläohjelmasta voinee todeta yleisarviona: "Ei mennyt niinku Strömsössä..." Paikallisessa kylien kehittämistyössä on saatu kuitenkin aikaan monia hyviä asioita. Erityisen merkittävää on ollut maakunnan maaseudun-kehittäjäverkoston yhteistyön lisääntyminen. Tärkeä parannus aiempaan nähden on ollut kunta- ja seututason kyläisännöitsijätoiminnan käynnistyminen. Heikointa kehitys lieene ollut työllisyyden ja palveluiden osalta.

Kyläohjelman 2006-13 tarkempi arviointi esitetään keväällä 2012 järjestettävässä maakunnallisessa kyläohjelmaseminaarissa.

Arvio eri toimenpiteiden toteutumisesta.

KEHITTÄMISALUE	Arvio toteutumisesta 2007-11	
1. Palvelut		
a. kyläavustajatoiminta	2	
b. kylien kulttuuritapahtumat	4	
c. kyläpalvelut	2	
2. Elinkeinot ja työllisyys		
a. lähienergian tuotanto ja käyttö	3	
b. osa-aikayrittäjyys	1	
c. etätö	3	
d. kyläyrittäjyys	2	
3. Infra		
a. kylätalot	3	
b. tiestö	2	
c. nopea tietoliikenne	3	
4. Ympäristö		
a. kylämaisemat	2	
b. maaseudun jätehuolto	3	
c. luontomatkailun rakenteet ja palvelut	3	
5. Asuminen		
a. Tulomuuttotoiminta	3	
b. kakkosasunnot	4	
a. monikulttuurisuus	3	
6. Kylätoiminta		
a. kylätoiminnan resurssit,	2	
b. hanketoiminnan edellytysten parantaminen	4	
c. kyläorganisaatioiden vahvistaminen	3	
d. kylätoiminnan tietojärjestelmä	3	
e. kansainvälistyminen	4	

1	ei tietoa
2	heikko
3	kohtalainen
4	hyvä
5	erinomainen

Meidän kylissä hyvä elämä :)

Tämän kyläohjelmatyön alussa haluttiin määritellä maakunnan kylien kehittämisen tavoitetta kuvaava tunnuslause. Sidosryhmien kanssa käydyn vuoropuhelun jälkeen ohjelman tunnuksiksi muodostui: *Meidän kylissä hyvä elämä* :). Tunnuslauseesta muodostettiin myös ohjelman logo, jota tehostettiin Pohjois-Karjalan maakuntamarkkinoinnin väreillä. Käsite "hyvä elämä" halutaan nähdä tarkoituksella kahdella tavalla. Ensimmäisesti se tarkoittaa hyviä elämisen ja asumisen edellytyksiä kylissä tai muilla niihin rinnastettavilla asuinalueilla. Toisaalta kylätoiminnassa halutaan myös osoittaa ulkopuolisille – erityisesti katuille tulomuuttajille - että kylä tarjoaa juuri

heille hyvän asuinpaikan ja että siellä on elinvoimainen paikallisyhteisö. Tunnus tarkoittaa tällöin myös toivottavaa mielikuvaa pohjois-karjalaisesta kylästä.

Jotta molemmat tavoitteet toteutuvat, tarvitaan erittäin aktiivista paikalliskehittämistyötä ja merkittäviä julkisia panostuksia toimintaympäristön kehittämiseen ja elinvoiman lisäämiseen.

Hyvän kyläelämän osa-alueet on esitetty alla olevassa kuvassa. Tärkein asia on elinvoiman säilyminen alueella, muuten kehitys vie yhteyttä taaksepäin.

Kylätoiminnan tilanne ja toimintaympäristö Pohjois-Karjalassa

Kylä- ja asukasyhdistystoiminta kattaa koko maakunnan

Pohjois-Karjalassa on n. 230 kylätoimikuntaa, kyläyhdistystä tai taajamien asukasyhdistystä (tarkemmin liitetaulukossa; tietoja päivitetään jatkossa säännöllisesti). Paikallisyhteisöjen määrä on lievässä laskussa, sillä varsinkin maaseudulla toimijoiden vähäisyys on hiljentämässä monia perinteisiä kylätoimikuntia. Määrän vähentymisen vastapainoksi on myös tapahtunut useita kylien yhdistymisiä laajemmiksi kyläyhdistyksiksi.

Kaupunginosien ja uutena asiana liitoskuntien kirkonkylien asukastoiminnan kehittäminen on maakunnassa yhtä tärkeää kuin perinteisten maaseutualueen kylien kylätoiminta. Esimerkiksi Kiihtelysvaarassa, Enossa, Pyhäselässä ja Värtsilässä on olemassa asukasyhdistykset. Vie kuitenkin aikansa ennen kuin kuntakeskukset saavat selvän oman kyläidentiteetin. Kuntarakenteen muutosten myötä tarve oman alueen edunvalvontaan ja lähidemokratian säilyttämiseen tulee kasvamaan.

Pohjois-Karjalassa rekisteröityneiden kyläyhdistysten määrä on muuhun Suomeen verrattuna alhainen; tällä hetkellä selvästi alle puolet paikallisyhteisöistä on järjestäytynyt kylä- tai asukasyhdistyksiksi. Viime vuosina on perustettu jonkin verran useamman kylän yhteenliittymiä, mutta monilla vanhoilla yhdistyksillä toiminta saattaa olla vähäistä.

Kyläläisten sitouttaminen yhdistysmuotoiseen toimintaan on selvästi vaikeampaa kuin perinteisiin kylätoimikuntiin. Samoin uusien nuorten asukkaiden saaminen mukaan kylätoimintaan on yleinen ongelma. Paluumuuttajat sitä vastoin odottavat kyläyhteisöltä aktiivista toimintaa ja tulevat aktiivisesti tilaisuuksiin. Monissa kylissä kyläyhdistyksen toimijoista suurin osa saattaa olla kylän uusia asukkaita.

Kylätoiminta on erilaista yhteisötoimintaa

Kylätoiminta on luonteeltaan erittäin paikallista. Tämä näkyy mm. vähäisenä osallistumisena kunta- ja maakuntatason kehittämiskofoorumeihin. Monta kertaa ulospäin hiljaisen oloinen kylä yllättää erittäin aktiivisella sosiaalishella toiminnallaan. Tulevaisuudessa vuoropuhelua oman kunnan ja muiden julkisen sektorin edustajien kanssa tarvitaan entistä enemmän. Tämä edellyttää erilaisten yhteistyöfoorumien ja toimintatapojen kehittämistä.

Kylätoiminta rinnastetaan monesti muuhun vapaaehtoistyöhön ja järjestötoimintaan. Kylätoiminnassa on kuitenkin selvästi monia omia tunnuspiirteitään, jotka tekevät toiminnasta haastavaa. Kylätoiminnan erityispiirteitä ovat mm.

- * asuinyhteisöön ja -paikkaan sidottu identiteetti
- * toiminnan paikallisuus
- * laaja toimijapohja = kaikki asukkaat
- * monialaisuus ja yhteisöllisen toiminnan laajuus
- * erityinen suhde kuntaan
- * suuri talkootyön osuus
- * toiminnan sykliisyys
- * kylä toimii alustana muille paikallisyhteisöille

Kylätoiminnan tunnuslukuja ja tietojärjestelmän kehittäminen

Pohjois-Karjalan kylätoiminnan tärkeimmät tunnusluvut on esitetty **liiteosassa**.

Vuoden 2011 aikana on käynnistetty uuden kylätietojärjestelmän (työnimenä *Kyläkaista*) rakentaminen. Järjestelmään on koottu tieto- ja seuraavilta osa-alueilta:

1. kylien yhteystiedot (toimihenkilöt, sähköposti, www)
2. kyläyhdistystä koskevat tiedot; lisäksi listaus kylän muista yhdistyksistä
3. kylätaltoa koskevat tiedot (jatkossa myös paikkatieto)
4. kyläsuunnitelman tiedot (laatiminen, teemat, toimenpiteet, toteutuminen)
5. kylän toiminnalliset tiedot: palvelut, tapahtumat, hankkeet

Lopullisena tavoitteena on yhdistää *Kyläkaista* maakuntamarkkinoinnin järjestelmään niin, että tulomuuttajat ja matkailijat voivat löytää helposti perustiedot kylistä. Järjestelmä palvelee myös kehittäjäverkostoa, ja sille on ollut jatkuvasti kysyntää.

Tietojärjestelmien ylläpito on aina haasteellista, varsinkin, kun on kyse vapaaehtoistoimijoista ja hajanaisesta yhteisörakenteesta. Tavoitteena on, että järjestelmän käyttäjäksi rekisteröityneet henkilöt hoitavat netin kautta järjestelmän päivityksen. Järjestelmän tulee täyttää henkilörekistereitä koskevan lain kriteerit.

Paikallisyhteisöjen kehittäminen edellyttää kumppanuutta ja tavoitteisiin sitoutumista

Kylien tavoitteellisen kehittämisen tärkein väline on kyläsuunnittelu. Suunnitelmien tekemiseen on paljon erilaisia menetelmiä, mutta oleellista on, että saadaan aikaan innostava ja sitouttava vuoropuheluprosessi kylällä.

Vuoden 2000 jälkeen maakunnassa on laadittu n. 150 kyläsuunnitelmaa. Kyläsuunnitelmat vanhenevat kuitenkin nopeasti, ellei kylä tietoisesti hoida päivittämistä. Vuosina 2008-2010 Pohjois-Karjalassa tehtiin laaja kyläsuunnitelmien päivityskierros kaikissa seu-duissa *Kylätarjotin*-hankkeen avulla. Tämän lisäksi kyläsuunnitelmia on päivitetty myös muiden maakunnallisten tai paikallisten aktivointihankkeiden avulla (*Laiffia landella*, kyläisännöitsijä-hankkeet, Pielisen Karjalan Leader-aktivointi ym.).

Ajantasaisia suunnitelmia on arviolta vain joka neljännellä kylällä. Tämän vuoksi seuraavina vuosina on jälleen tarvetta uuteen systemaattiseen kyläsuunnitelmien päivityskierrokseen. Uudet viestintäkanavat ovat oleellisesti helpottaneet myös kylätoimintaa, sillä entistä useammat toimijat hallitsevat myös tietotekniikan ja ovat mukana tietoverkoissa. Vuoden 2011 aikana maakunnassa on alettu kouluttaa yhteisötoimijoita uuden sosiaalisen median hyödyntämiseen. Kokemukset ovat rohkaisevia, mutta on selvää, että facebook ei riitä koko yhteisölle tarkoitettuun tiedottamiseen. Uudet blogityyppiset nettisivut ovat parantaneet yhteisöjen verkkotiedottamista ja sivustojen ylläpitoa.

Kansainvälisyys kuuluu myös yhteisökehittämiseen. Syys-kesällä 2011 järjestetty nuorille tarkoitettu Amaze Me Leader-tapahtuma teki Pohjois-Karjalaa laajasti tunnetusti.

Suomalaisen vastanteon oppia saatiin Keski-Karjalan Jetinan opastuksella

Vahva kehittäjäverkosto ja paljon hankkeita

Pohjois-Karjalan vahvuutena on poikkeuksellisen laaja maaseudunkehittäjäverkosto (ks. Työkalupakki). Tämä verkosto on vahvistunut lisää vuoden 2011 aikana ja sitä voidaan käyttää tämän ohjelman toteuttamiseen.

Leimallista Pohjois-Karjalan kylätoiminnalle on runsas tapahtumatutuotanto, jossa on hyödynnetty erilaisia karnevalistisia menetelmiä. Kylät ovat tarttuneet aktiivisesti myös kehittämisesseen. Leader-ohjelmien kautta aktiiviset kylät ovat toteuttaneet huomattavia paikallisia infra- ja kehittämishankkeita; nykyisen ohjelmakauden aikana on v. 2007-11 toteutettu kymmeniä erilaisia hankkeita. Tyypillisiä kohteita ovat olleet kylätalot, virkistyskohteet, kyläpalvelut, tiedottaminen jne.

Rakennemuutos polarisoi maakuntaa

Viimeisen kuuden vuoden aikana Pohjois-Karjalan kunta- ja palvelurakenteessa on tapahtunut erittäin merkittäviä muutoksia Tuupovaaran, Kiihtelysvaaran, Pyhäselän ja Enon liittyttyä Joensuuhun. Myös Tohmajärvi ja Värtsilä yhdistyivät v. 2005. PARAS-lain mukaisten sote-yhteistoiminta-alueiden perustaminen on edennyt takkuillen, mutta palvelurakenteita ja -prosesseja on siitä huolimatta saatu uudistettua. Kuntatalouden yleisen niukkuuden vuoksi käytännössä kaikki kunnat ovat joutuneet tiivistämään palvelurakenteitaan. Erityisesti alakouluverkko on kutistunut laajoiksi, monta kylää käsittäviksi alueiksi.

Seuraavaan luetteloon on koottu keskeisiä toimintaympäristömuutoksia:

- * Joensuun pendelöintialue kehittyi, mutta muu maakunta harvenee (ks. liiteosa)
- * työpaikoista yli 80 % sijaitsee taajamissa ja maaseudun työpaikkojen määrä on laskenut vuodesta 1990 yli 5000 (ks. liiteosa)
- * ikääntyminen ja heikkenevä huoltosuhte tuovat aivan erityisiä haasteita palveluiden järjestämiselle, rahoittamiselle ja alueen elinvoimalle; vaikein tilanne

huoltosuhteen osalta on Pielisen Karjalan kunnissa ja Keski-Karjalassa

- * kuntien heikko talous näivettää palveluita ja paikalliskehittämistä; niukkuus heijastuu myös yhteisöjen saamaan tukeen (suurta kuntakohtaista vaihtelua)
- * kunta- ja palvelurakenteet ovat vahvassa murroksessa riippumatta siitä, toteutuuko hallituksen esitys "asiointikunnista"; etäisyydet palveluihin ovat kasvaneet ja sote-yhteistoiminta-alueiden rakentaminen on kesken
- * nopeita tietoverkkoja ei ole pystytty rakentamaan oletetussa aikataulussa; laajakaistaverkko ja tietoverkot ylipäättään ovat rakentuneet mosaiikkimaisesti monella eri tekniikalla (ks. liiteosa)
- * kauppa ja yksityiset palvelut loittonevat ja keskittyvät
- * koulutuspalveluiden osalta on tapahtunut voimakasta keskittymistä ja monia koulutusaloja on lopetettu; uutena koulutusverkostona on aloittanut Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu

Edellä luetellut melko kielteisen tuntuiset yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat väistämättä myös väestön valintoihin, asumiseen ja paikallisyhteisöjen kehitykseen. Voimakkaassa yhteiskunnallisessa rakennemuutostilanteessakin kuntien on edelleen panostettava oman alueensa elinvoiman kasvattamiseen. Samalla kuntien ja paikallisyhteisöjen kumppanuutta ja kehittämistyötä on entisestään lisäävä.

Pelastavatko uudet teknologiat?

Moderni yhteiskunta tarjoaa jatkuvasti uusia sovelluksia palveluiden tuottamiseen, viestintään ja erilaiseen tuotantotalouteen. Erityisesti nopeat tietoverkot avaavat aivan uudenlaisia mahdollisuuksia myös maaseutualueiden ja pienten taajamien elinvoiman lisäämiseen. Jo tällä hetkellä nopeiden symmetristen yhteyksien pohjalta on tarjolla laaja kirjo erilaisia palveluita televisiokanavista kehittyneisiin sote-palveluihin. Nopeat yhteydet ovat erityisen tärkeitä myös elinkeinotoiminnalle ja julkisille verkkopalveluille.

Toteutuvatko SITRAn maaseutuskenaariot?

SITRA:n *Maamerkit*-ohjelmassa on visioitu aktiivisesti Suomen maaseudun tulevaa kehitystä. Tutkijat ovat tunnistaneet laajan joukon erilaisia maaseudulle haluavia ihmistyyppejä, joiden motiivit vaihtelevat vahvoista globaaleista ympäristöarvoista laadukkaiden maaseudun matkailu- ja hyvinvointipalveluiden käyttäjiin.

Maaseutuun kohdistuu siis jo nyt aivan uuden tyyppistä kysyntää (ks. *Onni*-typologia/ SITRA:n *Maamerkit*-ohjelma), mutta perinteisen tuotannon varaan rakentuvat yhteisöt eivät välttämättä hahmota suurten globaalien muutosten tuomaa mahdollisuutta. Tarvitaan siis lisää yrittäjien koulutusta, innovatiivisia kehittämishankkeita ja paljon yhteiskunnallista tulevaisuuskeskustelua yhteisöjen sisällä ennen kuin kysyntä ja tarjonta kohtaavat.

Kestävä kehitys ei ole vain klisee

Pohjois-Karjalan ilmasto- ja energiastrategiasa on kuvattu monia maakunnan kehityksen kannalta tärkeitä muutossuuntia. Hiilijalanjälkemme on suorassa suhteessa kulutukseemme ja nämä ratkaisut tehdään perinteisesti yksityistalouksissa. Jotta kestävä kehityksen periaatteet voisivat oikeasti toteutua, tarvitaan merkittävää tietoisuuden lisääntymistä ympäristökysymyksissä, uudenlaista koulutusta ja uusia teknologisia ratkaisuja energiantuotantoon.

Paikallisyhteisöjen rooli kestävä kehityksen edistämässä on nykyisellään vielä melko vähäinen. Tähän liittyy kuitenkin suuria mahdollisuuksia, sillä eri puolilla Eurooppaa löytyy tiedostavia paikallisyhteisöjä, jotka ovat pystyneet toteuttamaan jopa kokonaan energiomavaraisia kyliä. Pohjois-Karjalassa on runsaasti erilaisia uusiutuvan energian lähteitä, mutta niiden käyttö on kehittämätöntä.

Lähes kaikki aktiivi-ikäiset käyttävät nykyisin päivittäin tietokonetta työssään tai palveluiden hoitamiseen. Monet menestyjäkylät laskevat uusien asukkaiden hankinnassa erityisesti hyvien tietoverkkojen ja etätönn varaan.

Kuvassa Vuonislahden kyläveturi Reino Kuivalainen on havainnut kehittämisiongelman.

Maailma on auki taivasta myöten, kun kylät ideoivat kyläsuunnitelmiaan. Tavoitteita on helppo asettaa, mutta monesti toimintaympäristö on kerta kaikkiaan liian vaikea. Kyläkehittämisen voi rinnastaa vaikkapa uimahyppyyn, jossa pisteitä saa hypyn vaikeuskertoimen mukaan. Mitä kauemmas Joensuun torilta mennään kohti harvaanasutun maaseudun kyliä, sitä suurempi on kehittämisen vaikeuskerroin. Tämä koskee erityisesti yritystoimintaa ja alueen elinvoiman lisäämistä.

Pohjois-Karjalan kylätoiminta

VAHVUUDET

- * kylätoiminnan perinteet ja monimuotoisuus
- * vahvaa halukkuutta asua kylissä ja maaseudulla
- * vahva maakunnallinen toimijaverkko ja paljon osaamista
- * pitkät kyläsuunnittelun perinteet ja osallistavat menetelmät
- * kunta/seututason kyläisännöitsijätoiminta
- * runsaasti kylätoimintaa tukevia hankkeita
- * yhteiset tiedotushankkeet
- * tapahtumat ja kulttuuritoiminta
- * Pohjois-Karjalan kylätoiminnalla on valtakunnallisesti hyvä maine
- * valtakunnalliset vuoden kylät ja vuoden kunta Ilomantsi esikuvina

HAASTEET

- * työpaikkojen keskittyminen taajamiin
- * kylien ja järjestöjen vähenevät ja ikääntyvät toimijat
- * ihmisten elämäntapamuutokset ja aktiivi-ikäisten mukaan saaminen
- * kylätoiminnan järjestäytymisaste alhainen ja järjestö rakenne heikko
- * suurelta osalta yhteisötoimijoita puuttavat edelleen nopeat tietoverkkoyhteydet
- * kunta- ja palvelurakenteet kovassa murroksessa
- * etäisyydet ja palveluiden saavutettavuus
- * kylätaloverkon taantuminen
- * toiminnan rahoitus on haasteellista vapaaehtoistoimijoille
- * odotukset 3. sektorin toimijarooleista ovat jäsentymättömiä ja ylisuuria
- * kumppanuus kuntien kanssa vasta puheen asteen
- * globaalit ongelmat edellyttävät yhteiskuntapolitiikan muutosta: talouskriisi, energia ja ilmastonmuutos
- * hanketoiminta on mahdollisuus, mutta uuvuttaa helposti kokemattomat toimijat

Kylätoiminnan kehittämisen tavoitteet 2014

1. Pohjois-Karjalassa on toimiva valokuituverkko suurimmassa osassa kyliä (70 % v. 2015)
2. kylien elinvoiman parantamisen eteen tehdään vahvasti työtä; uuden ohjelmakauden kehittämisresursseja ohjataan tietoisesti tasapainoisen aluerakenteen vahvistamiseen
3. julkisten palveluiden kehittäminen tukee kyläasumista ja saavutettavuutta
4. kylä- ja asukas yhdistystoiminnalla on merkittävä rooli aluekehittämisessä
5. paikallisyhteisöjen ja kuntien kumppanuus vahvistuu ja yhteistoimintaan löydetään toimivat mallit
6. kaikilla kylillä on yhteisötoimintaan sopivat tilat ja niiden toiminnallisuutta kehitetään aktiivisesti
7. kylien kehittämisen toimijaverkosto tekee vahvaa yhteistyötä ja osallistuu tavoitteellisesti eri teemojen edistämiseen
8. kylät ottavat yhteisöllisesti vastuuta kestävän kehityksen toteutumisesta ja ilmastonmuutoksen ehkäisystä

Kylien toimintaympäristön kehittäminen

1 Päättäjien myönteiset asenteet ja paikalliskehittämisen resurssit

Maakunnan kehittämisohjelmassa kylätoimintaa tarkastellaan osana järjestö- ja hyvinvointistrategioita. Siksi kylätoiminnan erityisluonne ja kehittämishaasteet eivät ole välttämättä avautuneet riittävästi päättäjille. Jatkossa paikalliskehittämiseen liittyviä asioita onkin tarpeen esitellä nykyistä laajemmin kuntapäättäjille ja muille sidosryhmille erilaisen kehittämisfoorumien kautta. Tarvitaan myös entistä tehokkaampaa tiedottamista, mihin uudet sosiaaliset mediat tarjoavat hyvät välineet. Myönteistä on, että alueviranomaiset ja kuntien virkamiehet osallistuvat entistä aktiivisemmin erilaisiin kehittämisminareihin ja kyläfoorumeihin.

Yleisesti ottaen yhteisökehittämiseen suunnatut resurssit ovat vaatimattomia suhteessa elinkeinojen kehittämiseen. Tärkeimmät resurssit tulevat tällä hetkellä seudullisten Leader-ohjelmien ja kuntien kautta. Tämän lisäksi moniin maakunnallisiin yhteisöjen kehittämissankkeisiin on saatu muita EU-varoja tai RAY-rahoitusta.

Kuntakoon odotetaan edelleen kasvavan, minkä vuoksi lähidemokratian toteutuminen on erityisessä vaarassa. Hallinnon ja palveluiden keskittyessä on välttämätöntä kehittää nopeasti julkisen ja 3. sektorin yhteistoiminnan tapoja. Kylät tarjoavat erinomaisen alustan kaikkien asukaslähtöisten kehittämistoimien toteuttamiseen, mutta tämä edellyttää kylien juridisen aseman vahvistamista (vrt. Kuntalaki 27 §) ja huomattavaa asennemuutosta päättäjiltä.

Tavoitetila:

- * kylätoiminnan asema ja merkitys tunnustetaan Pohjois-Karjalassa laajasti julkisella sektorilla
- * paikallisyhteisötoimijat on otettu mukaan tärkeisiin alueellisiin ympäristön, palveluiden ja elinkeinojen kehittämissankkeihin
- * kylä- ja asukastoimintaan osoitetaan lisää julkisia kehittämisanoksia eri ohjelmien ja kuntien tuen kautta
- * mahdollisissa kuntaliitostilanteissa tehdään riittävän laajat kuntien palvelu- ja aluekehittämissankkat ja varmistetaan lähidemokratian toteutuminen

Toimenpiteet:

1. Maakunnalliset kylä- ja paikallisyhteisöjen toiminnan kehittämisminareit (yhteistoiminta maakuntaliiton, ELY-keskuksen, Suomen Kylätoiminta ry:n, Pohjois-Karjalan JANE:n ja teemahankkeiden kanssa).
2. Yhteisötoiminnan resurssien vahvistaminen POKAT 2014/totsu
3. Yhteisötoimijoiden aktiivinen osallistuminen uuden EU-ohjelmakauden valmistelutyöhön; lisäksi lausunnot eri ohjelmista (maakunta, seudut, kunnat)
4. Voimistuvat Kylät -kampanjan tilaisuuudet (Joensuun seutu, Pielisen Karjala)
5. Yhteisökehittämisen painoarvon nostaminen uuden EU-ohjelmakauden strategiamäärittelyssä ja resurssien ohjauksessa

2 Kunnan ja kylien yhteistyö

Paikallisyhteisöjen ja kunnan yhteistoiminnan järjestäminen on avain useimpiin paikalliskehittämisen ongelmiin. Tämän vuoksi kuntapäätäjille tarvitaan lisää tietoa paikallisyhteisöjen toiminnasta ja yhteistoimintamahdollisuuksista.

Perinteisesti kunnat ovat tukeneet kylätoimintaa vuosittaisilla avustuksilla. Tukitasossa ja osallistumisessa kehittämistoimintaan on kuitenkin erittäin huomattavia eroja maakunnan kuntien välillä. Laajinta kylätoiminnan tukeminen on ollut Ilomantsissa, joka palkittiin vuoden 2011 kylämyönteisimpänä kuntana.

Joillakin kunnilla (esim. Kitee) on selvä kumppanuusstrategia järjestöjen ja kylien yhteistyön edistämiseksi. Kunnat hyödyntävät kuitenkin huonosti kyläsuunnitelmissa esille tulevia kehittämisideoita. Missään kunnassa kuntastrategia ei vielääkään perustu kyläsuunnitelmiin, vaikka tätä pidetäänkin oikeana periaatteena.

Paikallisyhteisöjen ja julkisen sektorin yhteistoimintaa ja palveluiden tuotannon järjestämistä on pyritty edistämään Suomen Kylätoiminta ry:n valtakunnallisella *Voimistuvat kylät* -kampanjalla. Pohjois-Karjalassa on järjestetty tähän liittyen yksi seminaari Kiteellä marraskuussa 2010. Keväällä 2012 järjestetään Joensuun ja Pielisen Karjalan vastaava foorumi.

Tavoitetila:

- * Kaikki Pohjois-Karjalan kunnat tekevät laajaa yhteistyötä paikallisyhteisöjen kanssa ja tukevat kylien ja asukasyhdistysten kehittämistoimenpiteitä.
- * Kumppanuustoimintaan on saatu merkittävää uutta sisältöä ja se tukee paikallisyhteisöjen palveluita sekä edistää elinvoimaa.

Toimenpiteet:

1. Kaikkiin kuntiin perustetaan kuntakohdaiset kyläneuvostot tai järjestetään säännöllisiä kyläfoorumeita paikallisyhteisöjen ja kunnan välisen tiedonvaihdon ja yhteistoiminnan vahvistamiseksi
2. Kuntiin nimetään kylä- ja järjestötoiminnan yhteyshenkilöt; yhteyshenkilöille järjestetään verkostomaista koulutusta (uudet toimintamallit ja viestintätavat). Lisäksi luodaan laaja kylätoimijoiden yhteystietojärjestelmä, jota voidaan pitää yllä netin kautta
3. Kuntien kumppanuusstrategioiden laatiminen ja päivittäminen > kumppanuussopimukset
4. Kyläisännöitsijätoiminnan jatkaminen ja vakiinnuttaminen koko maakunnan alueella
5. Kylätoiminnan ja paikallisten investointien tuen vahvistaminen kaikissa kunnissa
6. Kehittämishankkeiden toteuttamiseen tarvittavien puskurilainojen myöntämisen paikallisyhteisöille

Kuntaliiton kehitysjohtaja Kaija Majoinen kertoi kuntien kehittämisresursseihin ja palveluihin vaikuttavista tekijöistä Pohjois-Karjalan 2. järjestöpäivillä Nurmeksien Hyväreillä.

Kunta- ja palvelurakenteisiin liittyvä epävarmuus jumittaa myös paikalliskehittämistä ja vähentää resursseja. Kylien ja kuntien orastava kumppanuus on rakennemuutoksessa selvästi uhattuna.

*Kyykerin innovaatiokylätalo
Outokummussa tarjoaa monille
yhteisötoimijoille tilat ja yhteistyö-
verkoston palveluiden tuottamiseen.
Outokummun kaupunki oli aloitteelli-
nen entisen koulurakennuksen
yhteisökäytön toteuttamisessa.*

*Talon veturi projektikoordinaattori
Merja Pääkkönen esittelee
ylpeänä toimintaa vierailijoille.*

3 Leipää kaikille!

Kyläohjelman päivytyskierroksen selkeä tulos oli, että kylät haluavat lisää paikallisten elinkeinojen kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä. Näkökulma on hyvin ymmärrettävä, sillä perimmiltään kaikki asuinyhteisöt ovat ns. tuotannollis-taloudellisia. Toisin sanoen ilman työtä, toimeentuloa ja alueellisia tulonsiirtoja ei ole myöskään asukkaita eikä paikallisyhteisöjä – kyliä.

Maaseutualueen kylien näkökulmasta katsottuna tilanne on muuttunut Pohjois-Karjalasakin koko ajan huonompaan suuntaan työpaikkojen keskittyessä taajamiin. Erityisesti pendelöintialueiden ulkopuolella tarvitaan nopeasti elinvoimaa lisääviä toimenpiteitä, uutta yrittäjyyttä ja innovatiivista kehittämistyötä. Etätyön mahdollistavat nopeat symmetriset tietoverkot ovat avain maaseutualueiden elinvoiman kasvuun.

Jotta vaikeassa toimintaympäristössä ja kansainvälisesti kiristyvässä taloustilanteessa maaseutualueille voidaan saada lisää työllisyyttä, tarvitaan kunnilta, elinkeinoyhtiöiltä ja kehittämishankkeilta entistä vahvempia paikallisia kehittämistoimenpiteitä.

Tulevaisuuden tutkijoiden (esim. Sitran *Maa-merkit*-ohjelma) näkemysten mukaan maailman talouden murros avaa monia uusia mahdollisuuksia luonnonvarojen käytössä, lähiruuan tuotannossa, etätyössä ja palveluissa. Erityisen potentiaalisia yritystoiminnan mahdollisuuksia liittyy bioenergiaan, 3. sektorin tuottamiin hyvinvointipalveluihin, matkailuun, ns. "green care"-palveluihin ja kaivannaisteollisuuteen (vain tietyillä alueilla).

Perusmaatalouden ja metsätalouden tarjoamat työpaikat sekä puunmyyntitulot ovat edelleen välttämättömiä maaseudun elinvoiman kannalta.

Maaseutuyritysten kehittämisessä kaikki yritystuet ovat tärkeitä. Kuluva EU-kauden aikana maaseutuyritysten tukijärjestelmiä onkin sovitettu paremmin yhteen. Harmillisesti kehittämisohjelmien tukimahdollisuudet ovat kuitenkin supistuvia ohjelmakauden loppua kohden mentäessä!

Tavoitetila:

- * elinkeinojen kehittämisen resurssit ohjautuvat tasapuolisesti maakunnan eri alueille ja parantavat paikallista työllisyyttä
- * kehittämissyhtiöiden, Leader-toimintaryhmien ja kuntien elinkeinojen kehittämisen asiantuntijaverkosto osallistuu aktiivisesti paikallisyhteisöjen elinvoimaa lisääviin kehittämistoimenpiteisiin
- * paikallisyhteisöjen jäsenet ovat tietoisia uusista innovatiivisista tuotantomahdollisuuksista ja globaalista maaseutuun kohdistuvasta kysynnästä

Toimenpiteet:

1. Elinkeinoyhtiöiden kehittämistoimenpiteiden vahvistaminen uusilla kehittyvillä tuotantoalueilla (energiantuotanto,

green care, hyvinvointipalvelut, kaivannaisteollisuus, luovat alat, elintarviketuotanto, matkailu, jne.); kohdealueina erityisesti työpaikkoja menettävät maaseutualueet

2. Nopeiden tietoliikenneyhteyksien rakentaminen koko maakuntaan (ks. Valokuituverkon tavoitteet)
3. Yhteiskunnallisten yritysten neuvonnan kehittäminen ja lisääminen (valmisteilla uusia säädöksiä)
4. Uusien osaajien ja yrittäjien houkutteleva maaseutualueille
5. Maahanmuuttajien ammatillinen koulutuksen lisääminen ja yrittäjyyden tukeminen
6. Pendelöintiä edistävät joukkoliikennratkaisut
7. Etäopiskelumahdollisuuksien edistäminen

Sekatyöliike Suokuokka Oy:n rohkea yrittäjäpariskunta, Hermann Niemi ja Sanne Seppälä, perusti Kesälahden Varmon aidon kyläkaupan. Sieltä käsin he hoitavat mm. kauppa-autoreittejä Keski-Karjalan alueella ja muissa ympäristökunnissa. Yrittäjäpariskunta palkittiin v. 2009 Keski-Karjalan Kyläluuta -palkinnolla.

Kylien oman liiketoiminnan kehittäminen

projektipäällikkö Juha Kuisma

Kylien liiketoiminta tarkoittaa sellaista liiketoimintaa, jota ei olisi olemassa ilman kyläyhdistyksen aloitteellisuutta. Tällainen liiketoiminta tukeutuu kylän olosuhteisiin ja tuottaa parantuvaa elämänlaatua. Sen päämotiivina ei ole voiton tavoittelu, vaan kylästä puuttuvan palvelun aikaansaaminen. Jos näissä yhteisissä yrityksissä syntyy ylijäämää, se ohjataan kyläläisille.

Liiketoiminnan ja varainhankinnan tekninen ero on siinä, että liiketoiminta on toistuvaa ja siksi verollista. Liiketoiminta on pysyvä tapa ratkaista joku kylästä puuttuva asia. Samalla tehostetaan yhden kylän osalta kunnan ja koko kansantalouden toimintaa.

Tällaisen liiketoiminnan tarpeellisuuden tekee ajankohtaiseksi kuntakentän ja kuntatalouden murros, Euroopan rahoituskriisi jälkiseurauksineen, maaseutuväestön ikärakenteen voimakas eläkeläispainotteisuus, energia-alalla avautuvat mahdollisuudet sekä kesämökkiasutuksen tasainen kasvu. Kaikki nämä merkitsevät piilevää kysyntää, jonka aktiivinen kylä voi saada esiin.

Kylien liiketoiminta voi juridiselta muodeltaan olla yhteisöllistä, yleishyödyllistä tai yksityisen yrityksen totuttamaa. Kaikki yllä kuvatuilla motiiveilla organisoitava kylien liiketoiminta on ns. yhteisöllisen yrityksen tuntomerkit täyttävää, joten tällä sinänsä kiinnostavalla termillä ei asia ole kyläläisille selostettavissa. Muille – siis lähinnä kaupunkilaisille – tämä käsite on avuksi heidän pohtiessaan kysymystä, mitä kylien liiketoiminta oikein tarkoittaa?

Vanhimpia kylien liiketoiminnan muotoja ovat seuraintalot, paikalliset osuuskunnat, tanssilavat ja maatalouden puolelta erikseen mainittavat maamiesseurojen yhteiset viljankuivurit. Mikäli kylän historiassa on tämänkaltaisen osaamisen tuomaa historiallista pohjaa ja luottamusta, ovat uudemmat liiketoimintaharppaukset helppoja. Olemassa oleva sosiaalinen

pääoma mahdollistaa liiketoiminnan uudetkin muodot.

Kylän liiketoimintaa voi kuitenkin käynnistää melkein pä kylässä kuin kylässä, nimittäin neuvottelemalla kunnan toimialajohtajien kanssa siitä, voisiko kylässä asuva ammattiosaaja ryhtyä ostopalveluna tuottamaan esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan lähipalveluja. Tällaisia uusia palveluratkaisuja ovat esimerkiksi ikäihmisten kotiapu, siivousrengas, yksityinen päiväkotiki tai kylän ns. palvelupäivä.

Yhtä hyvin kylän liiketoiminta voi tarkoittaa laajakaistan rakentamista, kyläteiden hoitoa, kesäteatteria, matkailuyritysten tukiverkkoa, energiaosuuskuntaa, tuulimyllyn osakkeita, kesäkursseja kylätalolla, siirtolapuutarhaa tai joululehteä. Mahdollisia liiketoiminnan muotoja on valtakunnallisessa Kylien bisneskeisit –hankkeessa löydetty yli 30 kpl.

On korostettava, että kyläyhdistyksen ei pidä lähteä tällaisia ostopalveluja omalla riskillään tuottamaan, vaan sopimukset tilaajatahon kanssa tekee juridisesti itsenäinen yritys. Se voi olla osuuskunta, osakeyhtiö, toiminimi tai muu, kunhan malli sopii juuri kyseisen kylän olosuhteisiin. Ja tällaisen yrityksen toiminnasta vastaa selkeästi yksi henkilö.

Kyläyhdistykselle sopivaa liiketoimintaa ovat kylätalojen käytön tehostaminen sekä tempausluontoiset tilaisuudet kesäteatterista markkinoihin ja rompepäiviin. Näitä voidaan menestyksellä pyörittää talkoovoimin. Myös luontoreittien ylläpito onnistuu talkoovoimin, mutta tällaisestakin työstä tulee saada kohtuullinen korvaus.

Kylän liiketoiminta ei tarkoita ”talkoilla yrittämistä” eikä kunnan toimialaan kuuluvien töiden tekemistä ilmaiseksi. Se ei myöskään tarkoita yhteen kylään rajoittumista tai jonkun kyläläisen elämistä toisten kustannuksella.

Miksi kylien liiketoimintaan sisältyy voimakas taloudellisen kehityksen vipusin? Vastaus on kylän paikallistiedossa ja sosiaalisissa lämpöarvoissa. Kylätoiminnan kautta voidaan saada liikkeelle sellaisia yhteisöarvoja, joita normaalin kaavan mukainen markkinatalous ei herätä. Ellei kylässä ole kylätoimintaa ja rekisteröityä kyläyhdistystä, ei tätä voimavaraa saada ohjattua kylää kehittämään. Jos kylä ei auta itseään, ei sitä kukaan muukaan osaa auttaa. Ensimmäinen askel tässä oman kohdan tekemisessä on ns. kylän liiketoimintanalyysi, jota voidaan kuvata kyläsuunnitelman jatko-osaksi.

Tavoitteena tulee olla pysyvä neuvottelumeکانismi, jossa kylät ja kunnat sovittavat palve-

luratkaisunsa ja muun liiketoiminnan yhdeksi. Valistuneet kunnat ja kylät pystyvät tällaiseen jopa ilman lain suoma selkänöjaa. Kunta on kylän paras liittolainen, kun asia oikein oivalletaan.

Kylä ei ole pelkästään maantieteellinen alue, vaan kaikkien niiden verkostojen summa, jotka koskettavat tuota tiettyä aluetta. Näihin silloittaviin suhteisiin kylän ja maailman välillä sisältyy paljon uusia mahdollisuuksia. Ja juuri siksi se, mikä tapahtuu kylässä, vaikuttaa laajemmalti talouteen. Kylien elinvoima on niiden kyvyssä uudistua. Tämä uudistuminen tarkoittaa, että kylä näkee itsensä ulkopuolelle, maakuntaan, maahan ja maailmaan.

4 Valokuitu kaikille!

Edellisen hallituksen asettama selkeä tavoite valokuituverkon rakentamiseksi koko maahan vuoteen 2015 mennessä ei toteudu, ja suurimmalla osalla maaseutualueista ei ole operaattoreiden näkökulmasta edellytyksiä operaattoreiden ylläpitämälle valokuituverkolle. Pohjois-Karjalassa vain *Telekarelia*-yhtiö on tehnyt tarjouksia runkoverkon rakentamisesta; rakentamissuunnitelmia on tehty Pielisen Karjalan alueelle, Kontiolahdelle ja Liperi-Polvijärvi-Outokumpu alueelle. Nämä suunnitelmat kattavat kuitenkin vain murto-osan maakunnan maaseutualueiden asukkaista.

Maakunnan laajakaistapalvelut ovat tällä hetkellä erittäin mosaiikkimaiset. Laajakaistapalveluita tuotetaan ADSL-, 3G/4G-, wimax-, 450- ja valokuituverkoissa. Näistä tekniikoista valokuitu on ylivoimainen, ja muiden tekniikoiden nopeusrajat ovat tulossa vastaan verkkopalveluiden lisääntyessä ja kehittyessä. Uutena tekniikkana on tulossa tarjolle satelliittilaajakaista, mutta siihenkin liittyy selviä teknisiä rajoituksia.

Kattava valokuituverkko on avain modernien arjen palveluiden, viestinnän ja maaseu-

tualueiden elinkeinotoiminnan kehittämiseen. Valokuituverkon rakentaminen tuleekin nähdä tärkeänä tulevaisuuden infrainvestointina. Toimivalla kuituverkkoalustalla voidaan toteuttaa myös tehokkaampia ja laadukkaampia sote-palveluita. Valokuituverkko lisää myös ratkaisevasti kyläturvallisuutta.

Tavoitetila:

- * Pohjois-Karjalassa on kattava valokuituverkko vuoteen 2020 mennessä; 70 % verkosta on rakennettu vuoteen 2015 mennessä.

Toimenpiteet:

1. Laajakaistaan liittyvä kyläkohtainen tiedotuskierros; kylätoimijoiden ja asukkaiden aktivoiminen osallistumaan laajakaistaosuuskuntiin tai muihin toteutamisvaihtoehtoihin (*Sadan megan Itä- ja Pohjois-Suomi* –hanke)
2. Kuntakohtaiset laajakaistaselvitykset v. 2012 ja mahdollisten osuuskuntien perustaminen 2012-15.
3. Lisätukirahoituksen hakeminen EU-ohjelmista; Leader-rahoinnin käyttö toteuttamissuunnitelmien tekoon

Valokuitukaapelia voidaan vetää hyvissä olosuhteissa lähes kävelävauhtia, mutta käytännössä yksi konetiimi ehtii vetää kaapelia vain n. 100 km kesässä. Koko maakunnan valokuituverkon rakentamiseen vaaditaan siten kymmeniä urakoitsijoita.

5 Asumisen ja saavutettavuuden tukeminen

Tavoittila:

- * rakentaminen haja-asutusalueille tukee paikallisyhteisöjen toimintaa
- * joukkoliikenne mahdollistaa työssäkäynnin, opiskelun ja päivittäisten palveluiden käytön kuntataajamien välillä
- * kehittyvissä kylissä on käynnistetty kyläkaavojen/ympäristösuunnitelmien valmistelu
- * maakunnassa on rakenteilla kattava valokuituverkko (tai muu riittävä laajakaistapalvelu)

Toimenpiteet:

1. Pohjois-Karjalan tulomuuttohankkeen jatkaminen ja uusille asukkailla tarjottavien tukitoimenpiteiden vahvistaminen; erityiskohteena voivat olla uudet maalemmuuttajatyypit (ks. SITRA/Maamerkit-ohjelma)
2. Kaavoituksen keinojen parempi hyödyntäminen kylien kehittämisessä
3. Kyytipalveluiden ja julkisen liikenteen yhteensovittaminen; myös liikennepalveluihin liittyvien tietojärjestelmien kehittäminen
4. Paikallisten palveluiden kehittäminen (erityisesti tietoverkot, kouluverkko ja kaupapalvelut)
5. Arjen turvallisuutta tukevat toimenpiteet

Suurella osalla suomalaisista on unelmana asuminen maalla. Uuden talon rakentaminen on aina iso projekti, jota kypsytellään pitkään ja paikka valitaan huolella.

Pohjois-Karjalassa asuinrakentaminen on ollut suhteellisen vapaata, ja asutus on muodostunut nauhamaisesti kyläraittien varrelle. Tämä ei ole välttämättä sosiaalisen kanssakäymisen kannalta paras tapa, sillä parhaiten kylätoiminta näyttää toimivan rakenteellisesti tiiviissä kylissä, joissa keskipisteinä ovat olleet perinteisesti koulu, kauppa ja seurantal.

Kylien kannalta kaikki uudet asukkaat ovat kuitenkin kullanarvoisia.

6 Yhteisötoimintaan liittyvä tiedottaminen ja maakuntamarkkinointi

Pohjois-Karjalan maakuntaliiton pitkäaikainen maakuntamarkkinointityö on tuottanut hyvää tulosta ja vaikuttanut selvästi tulomuuttoon. Pohjois-Karjalalla onkin hyvä imago ja maakunnan tunnettuus eri puolilla Suomea on hyvä. Jatkossa on tarpeen lisätä paikallisyhteisöihin ja maaseutuasumiseen liittyvää tiedottamista kehittämällä esim. *VisitKarelia*-portaalia siten, että maakunnan kylistä kiinnostuneet löytävät helposti kylien yhteystiedot ja kyläkuvaukset (käyntikortit).

Myös maakunnan asukkaille ja toimijaverkostolle tarkoitettu yhteisötiedottaminen on tärkeää. Tähän onkin olemassa uusi kehittyvä kanava: *Maakaista.fi*. Palvelu on kuitenkin määräaikainen ja tarkoitettu lähtökohtaisesti kehittämishankkeiden ja ohjelmien tiedotuskanavaksi. Koska maakunnassa on selvästi tarvetta pysyvälle tiedotusjärjestelmälle, portaalin jatko tulee selvittää hyvissä ajoin ennen hankkeen päättymistä.

Pohjois-Karjalan järjestötoimijoilla on lisäksi käytössä oma *Jelli* -järjestöportaali (www.jelli.fi), jonka kautta eri järjestöt voivat tiedottaa tapahtumista, hankkeista jne. Myös Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunnan tiedottaminen tapahtuu *Jellin* kautta.

Kylätoimijat ovat hakeneet vuosikausia ratkaisua omaan tiedottamiseensa. Tämän kyläohjelmahankkeen aikana on koottu kylätietojärjestelmän perustietoaineisto v. 2011. Tämän tietojärjestelmän nettipesä on parhailaan haussa. Sisällön puolesta se sopisi parhaiten *Maakaista.fi*-portaaliin. Tietojärjestelmästä käytetään työnimeä "*Kyläkaista*".

Tavoitetila:

- * päivitetty yhteistietojärjestelmä
- * päivitetty tai uudet kylien nettisivustot/ facebook
- * yhteen sovitettua yhteisöportaalit (*maakaista.fi*, *jelli.fi*, *visitkarelia.fi*)
- * yhteisötoimijoiden viestintäosaaminen on ajan tasalla suhteessa tekniseen kehitykseen
- * kattava valokuituverkko koko maakunnassa

Toimenpiteet:

1. *Maakaista.fi* -portaalin kehittäminen ja jatkon turvaaminen
2. Pohjois-Karjalan kylätietojärjestelmän kehittäminen >> *Kyläkaista.fi*
3. *VisitKarelia* -portaaliin linkitetty kylämarkkinointi

Kylätapahtumista, koulutuksista ja kehittämisasioista tiedottaminen on aina vaativaa puuhaa. Pohjois-Karjalan maaseututiedottamista varten on perustettu Maakaista.fi-sivusto, johon sisältöä tuotetaan verkostoyhteistyönä. Mukana ovat Leader -toimintaryhmät, Pohjois-Karjalan ELY-keskus, MSL, Pohjois-Karjalan Kylät ry, kyläisännöitsijät ym.

Katso tarkemmin: www.maakaista.fi

7 Uutta tietoa kylätoiminnan tilasta – kyläkertomukset talteen verkostoyhteistyönä

Tietous Pohjois-Karjalan paikallisyhteisöjen tilasta ja tulevaisuuden vaihtoehtoista on nopeasti heikkenemässä rakennemuutoksen myllertäessä kaikissa kunnissa ja erityisesti maaseutualueilla. Pohjoiskarjalaiset yhteisötutkijat ovat tehneet aiemmin arvokasta tutkimustyötä maakunnan kylissä, ja siksi meillä on olemassa hyviä referenssejä maakunnan paikallisyhteisöjen elämään liittyvistä asioista.

Myös SITRA:n *Maamerkit*-ohjelmassa pohditaan maaseudun tulevaa kehitystä. Näkökulma on selvästi positiivinen, sillä uusiin elämäntapoihin ja ympäristömuutokseen liittyvän kysynnän uskotaan tuovan maaseudulle paljon uusia asukkaita.

Suuren globaalin muutoksen keskellä olisi selvästi tarvetta uudelle laajalle tutkimushankkeelle, jossa voitaisiin toisaalta kerätä faktoja paikallisyhteisöjen nykytilasta ja arvioida kylien tulevaa kehitystä, toisaalta voidaan yhteistyössä jalkautua kyliin keräämään kertomuksia tämän päivän elämästä maaseudulla ja kylissä.

Uusi kylätutkimushanke palvelee parhaiten kylien kehittämistyötä, jos se toteutetaan monen organisaation yhteistyönä. Alla on hahmoteltu tätä "Kylä-Lönnrot"-työnimellä kulkevaa hankeaihiota.

Tavoitetila:

- * Pohjois-Karjalan kylätoiminnan tilasta on saatu uutta alue- ja paikalliskehittämistä tukevaa tietoa
- * kootun aineiston pohjalta tuotetaan maakuntamarkkinointia edistäviä moderneja "kyläkertomuksia"
- * tutkimusyhteistyö vahvistaa maakunnan toimijaverkostoja ja avaa uusia luovia kehittämisratkaisuja
- * tutkimus tuottaa keinoja tulevaisuuden suurten globaalien ongelmien ratkaisemiseen

Toimenpiteet:

Kylä-Lönnrot -hanke

1. yhteistyöhanke, jossa kumppaneina Pohjois-Karjalan Kylät, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Itä-Suomen yliopisto, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, tiedotus- ja kulttuurihankkeet, POKETTI-hanke ym.
2. toimintatapa: kehittäjien ja tutkijoiden jalkautuminen kyliin
3. selvitettäviä asioita: paikallisyhteisöjen toiminnan nykytila, tulevaisuuden skenaariot ja modernit kyläkertomukset
4. rahoitus: eri EU-ohjelmat, SITRA, YTR, maakuntaliitto ym.

Pohjois-Karjalassa on pitkät perinteet kylätutkimuksessa.

Selkien kyläpäällikkö Tero Mustonen on erikoistunut arktisten kyläyhteisöjen tutkimukseen Pohjois-Venäjällä ja Kanadassa.

8 Rajapinnat muihin ohjelmiin – tulevaisuuden suunnittelu on aloitettava tänään

Pohjois-Karjalan kylätoiminnan kehittämistä tukevia ohjelmia ovat mm.

1. POKAT 2014: hyvinvoiva ja turvallinen maakunta, puitteet houkutteleviksi
2. Leader-ohjelmat: kaikissa seudullisissa ohjelmissa yhteisökehittämistä ja infraa koskeva strategia
3. Pohjois-Karjalan maaseutuohjelma: maaseutuelinkeinot, Leader-toimintatapa ym.
4. kuntastrategiat (tietty osat): maaseutuohjelmat, palvelustrategiat, kuntien turvallisuussuunnitelmat
5. Pohjois-Karjalan ilmasto- ja energia-ohjelma
6. Pohjois-Karjalan hyvinvointiohjelma ja TOTSU: järjestötoimintaa koskevat osat
7. Pohjois-Karjalan hyvinvointialan järjestöstrategia
8. Itä-Suomen maahanmuuttajastrategia (valmisteilla)
9. seudulliset elinkeinostrategiat (JOSEK, KETI, PIKES)
10. seudulliset liikennesuunnitelmat

Kyliä kehittämisellä on paljon liittymäkohtia Pohjois-Karjalan maaseutuohjelmaan, hyvinvointiohjelmaan, järjestöstrategiaan ja seudullisiin Leader-ohjelmiin. Myös POKAT 2014 -maakuntaohjelman strategia tukee monilta osin suoraan tai välillisesti kylien ja asukas-yhdistysten kehittämistoimintaa.

Haasteena tulee olemaan lähivuosien yhteiskunnallinen murros ja kireä talouden tilanne. Eri ohjelmista on kuitenkin löydettävissä monia selkeitä kehittämistavoitteita ja -toimenpiteitä, joihin kannattaa juuri nyt tarttua ennakoitavissa olevien yhteiskunnallisten ja toimintaympäristön muutosten vuoksi.

Kylätoiminta on lähellä perinteistä järjestötyötä. Pohjois-Karjalassa on ensimmäisenä Suomessa perustettu maakuntaliiton alainen järjestöasiain neuvottelukunta (JANE). Tätä kautta on syntynyt merkittävää yhteistyötä mm. kehittämisfoorumien järjestämisessä.

Tavoitetila:

- * maakunnan kehittämisessä on huomioitu riittävästi kansainväliset ja yhteiskuntapoliittiset kehitysnäkymät; erityisesti maaseudun mahdollisuudet ja vahvuudet on huomioitu
- * paikallisyhteisöjen uudet toimijaroolit on pystytty hyödyntämään ja samalla turvataan niiden elinvoima ja palvelut

Toimenpiteet:

1. Tehokas ohjelmätiedottaminen
2. Ohjelmatyön laaja koordinaatio EU:n uuden ohjelmakauden valmistelussa
3. Teemakohtaisten kehittämisverkostojen vahvistaminen
4. Tehostettu SOVA-työskentely; erityisesti ohjelmien rinnakkainen arviointi

1 Paikallinen tiedottaminen ja sosiaalinen media

Uudet viestintäkanavat ovat saavuttaneet myös Pohjois-Karjalan kylätoimijat.

Kylät ovat jo 90-luvun lopusta tehneet itselleen websivuja, mutta perinteisellä tavalla toteutettuna ne ovat jääneet monesti päivittämättä ja hyöty on ollut vähäinen. Nykyisin on käytössä helposti netin kautta ylläpidettäviä blogisivustoja ja facebook tarjoaa nopean viestintäkanavan sivuun sitoutuneelle verkostolle. Pohjois-Karjalan kylien tiedossa olevat nettisivut on koottu Maakaista.fi -portaaliin.

Kyläohjelman kuntakierroksen palautteessa sosiaalisen median teema jäi melko vähäiselle arvostukselle. Kyseessä onkin enemmän kehittämisen väline, joka hyödyttää kaikkea paikallisyhteisöjen viestintää. Toisaalta tilanne muuttuu nopeasti uusien nettitaitoisten toimijoiden tullessa mukaan toimintaan.

Kylätoiminnan johtamisen ja tehokkuuden kannalta kunkin kylän tulee luoda joku tehokas tapa viestinnän hoitamiseen. Tämä voi tapahtua soittamalla, tekstiviesteillä tai facebookin kautta. Oleellista on, että kylän johtotiimi varmistaa tiedon kulun erilaisille kylätoimijaryhmille.

Tavoitetila:

- * Pohjois-Karjalan kylätoimijat ovat edelläkävijöitä yhteisöviestinnän toteuttamisessa
- * kylätoimijat hallitsevat erilaiset uudet viestintätavat
- * kylien ja muiden paikallisyhteisöjen nettisivustot ovat laadukkaita ja hyvin ylläpidettyjä
- * kyläsivut on linkitetty tai integroitu erilaiisiin maakunnallisiin tiedotus- ja markkinointiporettaaleihin
- * kyläsivut on esitelty toimivalla ja näkyvällä tavalla kuntien nettisivustoilla
- * kylätoimijat voivat pitää itse netin kautta yhteystietorekistereitä.

Toimenpiteet:

1. Pohjois-Karjalan kylätietojärjestelmän (Kyläkaista) kehittäminen ja yhdistäminen osaksi jotakin maakunnallista maaseutu/yhteisöportaalia
2. Maakaista.fi-portaalin jatkokehittämisen palvelemaan kylätoimijoiden tiedottamistarpeita (erityisesti tapahtumat ja koulutukset)
3. Kylien nettisivujen (www, blogi, facebook) päivityshankkeet; samalla koulutetaan sivustojen ylläpidosta vastavat henkilöt
4. Kylien ja kylätoimijoiden viestintäkoulutus kaikissa kunnissa; koulutus toteutetaan yhdessä kuntien ja maaseudunkehittämisorganisaatioiden kanssa (Laiffia landella ym. hankkeet).

Virtuaalinen viestintä on tehnyt yhteydenpidosta helppoa ja monista työtehtävistä paikasta riippumattomia. Sosiaalinen media ei kuitenkaan tavoita läheskään kaikkia ihmisiä. Osalla ei ole teknisiä valmiuksia tai tarvittavia taitoja, osa ei vain halua käyttää virtuaaliviestintä. Nuorilta homma käy, mutta vanhemmille kynnys on vielä usein liian korkea.

2 Suunnitelmallista toimintaa

Pohjois-Karjalaa voidaan pitää perustellusti kyläsuunnittelun esikuva-alueena, sillä kyläsuunnitelmia alettiin laatia täällä jo 90-luvun alussa. Samalla alettiin käyttää moderneja osallistavia menetelmiä.

Hyvä kyläsuunnitelma on jatkuva prosessi, joka yhdistyy kylän vuosittaiseen toimintasuunnitteluun. Tällä hetkellä ajantasaisia kyläsuunnitelmia on alle 50, joten maakunnassa tarvitaan systemaattinen kyläsuunnitelmien päivityskierros.

Viime aikoina on alettu järjestää kehittämisiltoja kyläryppäittäin ns. "Ilomantsin mallin" mukaisesti (ks. tarkemmin *Yhteisöllisen kehittämisen menetelmät*). Kokemukset ovat olleet hyviä ja kylien ja kunnan vuoropuhelu on selvästi tehostunut. Menetelmää tulee kuitenkin kehittää edelleen, etteivät hyvät yhdessä pohditut ideat unohdu kyläiltojen jälkeen.

Tavoitetila:

- * kyläsuunnitelmat muodostavat kaikissa kunnissa aluesuunnittelun ja kuntastrategioiden perustan
- * Pohjois-Karjalan kaikissa kylissä on päivitetty kyläsuunnitelma v. 2014 loppuun mennessä
- * kyläturvallisuussuunnittelu on osa kyläsuunnitteluprosessia

Toimenpiteet:

1. Kyläsuunnitteluprosessin toteuttaminen osana kuntastrategian toteuttamista (pilottihanke 1-2 kunnassa); Ilomantsin mallin edelleen kehittäminen
2. Kyläsuunnittelun menetelmien edelleen kehittäminen pilottihankeella; uusien menetelmien kartoitus
3. Kyläkaistan hyödyntäminen kyläsuunnittelussa; kyläsuunnitelmien keskeiset tiedot, tavoitteet ja toimenpiteet viedään maakunnalliseen kylätietojärjestelmään
4. Yhteistoiminta kyläturvallisuusteemaisen hankkeiden kanssa

Paikalliskehittämiseen tarvitaan osaamista ja rohkeutta. "Suunnitelmilla on tapana toteuttaa", sanoo Jakokosken kyläveturi Pentti Seutu kymmenien hankkeiden kokemuksella.

Kunnan ja kylien palveluyhteistyön kehittäminen

tutkija Ritva Pihlaja, kansalaisjärjestöteemaryhmä

Onpa tulevaisuuden kuntakartta Pohjois-Karjalassa minkä näköinen tahansa, kylien ja kuntien yhteistyössä tulee löytää uusi vaihde. Yhteistyön uusia muotoja on pakko löytää, niin palvelujen järjestämiseksi kuin paikallisen elinvoiman ja paikallisten vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamiseksi.

Monia uusia toimintamuotoja kehitetään valtakunnan tasolla, mutta paikallinen oma kehittämissyö kylissä, kunnissa ja maakunnissa on kaiken aikaa entistä tärkeämpää. Paikallisella tasolla tiedetään parhaiten, mitä tarvitaan ja mitä halutaan, mistä löytyvät tekijät ja mihin niukentuvat resurssit halutaan käyttää. Huoli kuntarakenteen muutosten vaikutuksesta paikalliseen elinvoimaan, paikallisiin vaikuttamismahdollisuuksiin ja lähipalveluihin tulisi osata nyt nopeasti kääntää paikalliseksi rohkeudeksi ja ennakoluultomaksi yhteistyöksi. Huoltosuhteen vinoutuessa ja julkisen talouden niukentuessa voittajia ovat ne, jotka osaavat nopeimmin kääntää katseen peruuksupeiin asemesta tulevaisuuteen.

Lainsäädännöllisiä muutoksia enemmän tarvitaan muutoksia totuttuihin ajattelu- ja toimintatapoihin, niin kunnissa kuin kylissä. Muutamia ajankohtaisia poimintoja teemoista, jotka ovat esillä niin valtakunnallisessa kuin paikallisessa kehittämisessä: SGEI-palvelut. EU:n monimutkainen valtiontukisääntely määrittelee tarkasti, miten kunta voi maksaa yritykselle tai järjestölle korvausta, kun yritys tai järjestö – esimerkiksi kyläyhdistys – tuottaa kuntalaisille palveluja. Tilanteessa, jossa kunta ei itse tuota palvelua eikä pysty normaalin hankintamenettelyn kautta hankkimaan sitä normaaleilta kilpailuilta markkinoilta, palvelu voidaan määritellä SGEI-palveluksi. Palvelun tuottajalle määrätään tällöin julkisen palvelun velvoite, joka mahdollistaa julkisen tuen maksamisen palvelun tuottajalle.

SGEI-palveluissa (services of general economic interest) on kysymys yhteiskunnallisesti tärkeistä palveluista. Yhteiskunnallisesti tärkeälle palvelulle ei ole yksiselitteistä määritelmää, vaan kyse on poliittisesta arvovalinnasta. Jos palvelu katsotaan yhteiskunnallisesti todella tärkeäksi eikä markkinoilla ole riittävästi palveluntarjoajia, palvelun saatavuus voidaan turvata SGEI-määrittelyllä ja julkisen palvelun velvoitteella. Määrittelyn voi tehdä joko kunta tai valtio.

SGEI on usein nähty ratkaisuna tai jopa ihmelääkkeenä säilyttää palvelut lähellä maaseudun asukkaita. On kuitenkin huomattava kaksi tärkeää seikkaa. Ensinnäkin SGEI-menetelmä on hallinnollisesti kovin raskas ja monimutkainen. EU vaatii säännölliset raportit, eikä määrittely SGEI-palveluksi poista kilpailuttamisvelvoitetta tai anna vapautta maksaa julkista tukea ilman ehtoja. Toiseksi SGEI-määrittely ei tuo automaattisesti euroakaan lisää rahaa palvelun tuottamiseen. Kysymys siitä, miten tärkeimmät palvelut pystytään tulevaisuudessa rahoittamaan, säilyy SGEI-määrittelyistä riippumatta.

On monesti houkuttelevan helppoa piiloutua EU-terminologian taakse. Konkreettisesti, arkkisessa puheessa on kuitenkin osuvampaa puhua välttämättömistä peruspalveluista, jotka yhteisin verovaroin halutaan turvata niin, että kansalaiset ovat yhdenvertaisia riippumatta siitä, missä kunnassa tai alueella satuvat asumaan.

Palveluseteli – kotiapukuponki.

Kuntatalouden tiukentuessa kuntalaisten oma vastuu palvelujen rahoituksesta väistämättä kasvaa. Yksi keino yhdistää julkista rahaa ja asiakkaiden omaa rahaa, sekä samalla monipuolistaa palvelujen tuottamisen tapoja on palveluseteli. Se on myös SGEI-määrittelyä yksinkertaisempi tapa maksaa julkista tukea palvelujen tuottamiseen.

Palveluseteliä käytettäessä kunta varaa määrärahan palvelusetelillä järjestettäviin palveluihin, eli niihin palveluihin, joita kuntalaiset tarvitsevat ja joihin halutaan yhteisesti käyttää julkisia varoja. Kunta määrittelee, mitä nämä palvelut ovat ja mikä on palvelusetelin arvo. Kunta myös hyväksyy ne palvelun tuottajat (yritykset ja järjestöt), jotka voivat toimia palvelusetelituottajina.

Palveluseteli myönnetään asiakkaalle tarpeen mukaan, ja se voi olla joko tulosidonnainen tai kiinteähintainen. Asiakas päättää itse, mistä palvelunsa hankkii, ja maksaa palvelun hinnan tai osan siitä palvelusetelillä. Palvelun hinnan ja palvelusetelin arvon erotus jää asiakkaan maksettavaksi. Rovaniemen Ylä-Kemijoella kyläläiset ovat kehittäneet palvelusetelistä mielenkiintoisen oman paikallisen sovelluksen, kotiapukupongin. Se on tilapäistä kotiapua tarvitsevien kyläläisten taloudellinen tuki, ja sen myöntää Ylä-Kemijoen aluelautakunta. Lisätietoa: www.ylakemijoki.fi.

Vapaaehtoistoiminta.

Tutkimusten perusteella on selvää, ettei säännöllisiä päivittäisiä palveluja voida eikä haluta laskea vapaaehtoisten varaan. Tällaisten säännöllisten palvelujen tuottamiseen tarvitaan palkattuja työntekijöitä eli rahaa, riippumatta siitä, tuottaako palvelun kunta, yritys tai järjestö – esimerkiksi kyläyhdistys. Palvelujen tuottamisen rahoituskriisiä ei siis ratkaista kutsumalla kolmas sektori ja järjestöt vapaaehtoistyöhön ja talkoisiin, varsinkaan maaseudun pienen väestöpohjan, ikääntyvän väestön ja pitkien välimatkojen olosuhteissa. Huoltosuhteen vinoutuessa ja julkisen talouden kiristyessä kunnissa joudutaan kuitenkin entistä kipeämpiin valintoihin. Jo nyt kuntakentältä kuuluu vaatimuksia, että kuntien tehtäviä pohdittaessa ja julkisia tehtäviä tärkeysjärjestykseen laitettaessa on samalla kyettävä siirtämään osa tehtävistä kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisten itsensä vastuulle.

Yhtälö on vaikea – palvelujen tuottamista ei voida laskea vapaaehtoisten varaan, varsinkaan harvaan asutuilla alueilla, mutta samaan aikaan kuntien mahdollisuudet tuottaa kaikkia ihmisten tarvitsemia palveluja verovaroin heikkenevät.

Kotiapukupunki.

Yhtälön ratkaisemiseksi tarvitaan sekä kuntia että kuntalaisia ja järjestöjä. Kunnissa ja kylissä tulisi ottaa yhteinen lusikka kauniiseen käteen ja ryhtyä miettimään konkreettisia uusia keinoja, miten vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia voidaan paikkakunnalla ja omalla kylällä edistää, miten vapaaehtoistoimintaan houkutellaan mukaan uusia ihmisiä ja miten kunnan palvelutuotannossa voitaisiin suunnitelmallisesti hyödyntää vapaaehtoisten työpanosta ja osaamista nykyistä paremmin. Kysyttäessä, miksi henkilö ei ole lähtenyt mukaan vapaaehtoistoimintaan, on monissa tutkimuksissa saatu vastaukseksi: kun kukaan ei ole pyytännyt. Ja toisinpäin: mukaan on lähdetty siksi, että toinen ihminen on kannustanut siihen. Paikallisella tasolla tarvitaan areenoita, joissa kohdata ihmisiä luontevasti, eikä sekään vielä riitä, vaan kohtaamisesta tulisi jäädä jälki, joka innostaa ja motivoi.

Yhteisö- ja paikallistalous.

On sanottu, että Suomi on niin pieni maa, että maahan mahtuu vain yksi totuus kerrallaan. Palvelutuotantotapojen uudistamisessa on tähän asti selvästi suosittu suuria yrityksiä ja suuria yksiköitä. Esimerkiksi julkisissa hankinnoissa ei ole monesti joko osattu tai haluttu ottaa huomioon niitä vaikutuksia, joita palvelujen hankinnalla on paikalliseen talouteen, paikalliseen elinvoimaan ja aktiivisuuteen. Suuret, jopa monikansalliset yritykset ovat vieneet tarjouskilpailut pienten paikallisten yritysten ja järjestöjen jäädessä jalkoihin. On korkea aika nostaa esille pienten paikallisten yritysten ja järjestöjen arvo ja merkitys pai-

kalliselle taloudelle ja yhteisöjen elinvoimalle. On erikoista, ettei Suomessa ole herätty huomaamaan, miten monissa Euroopan maissa ja jopa EU-tasolla puhutaan vilkkaasti yhteisötalouden organisaatioista eli yhdistyksistä, osuuskunnista, keskinäisistä yhtiöistä, säätiöistä ja sosiaalisista yrityksistä.

Tässäkin tarvitaan ajattelu- ja toimintatapojen remonttia, niin kunnissa kuin kylissä. On mietittävä konkreettisia keinoja, joilla eurot, työpaikat ja osaaminen saadaan pidettyä paikakunnalla. Kunnalla on palvelujen ostajana ja paikallisen elinkeino- ja elinvoimapolitiikan suunnannäyttäjänä tässä työssä tärkeä rooli, mutta myös yritysten, järjestöjen ja asukkaiden pitää puhua aikaisempaa suurempaan ääneen paikallisen talouden ja hyvinvoinnin puolesta. Keskustelu yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä on hyvällä alulla, mutta siihen tarvitaan lisää näkökulmia, jotka tuovat esille paikallistaloutta ja maaseudun olosuhteita.

Lähivaikuttaminen ja demokratia.

Ministeriöitä ja Kuntaliittoa myöten etsitään kuntakoon kasvaessa keinoja, miten ihmiset pääsevät vaikuttamaan itseään, omia palvelujaan ja asuinympäristöään koskeviin asioihin. Mitä laajempi ja harvemmin asuttu kunta, sitä tärkeämpää on perinteisen edustuksellisen demokratian ohentuessa selvittää, miten syrjäisempienkin kylien ihmiset voivat halutessaan osallistua asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Monenlaisia lähivaikuttamisen väyliä on jo. On muun muassa aluelautakuntia ja -toimikuntia, kyläparlamentteja, kylien neuvottelukuntia, alueraateja, asukasraateja, kuntalaisten keskustelutilaisuuksia. Sähköisiä osallistumismenetelmiä kehitellään.

Kuntalain uudistusta suunniteltaessa on puhuttu myös kunnan osavaltuustoista ja kunnan sisäisistä vaalipiireistä. Kääntämättä on vielä monta kiveä – esimerkiksi se, miten kuntalaiset voitaisiin osallistaa kunnan budjetin suunnitteluun tai se, millä tavoin kyläsuunnitelmia voitaisiin lomittaa kuntasuunnitelmiin ja –strategioihin.

Oli lähivaikuttamisen muoto ja nimi mikä tahansa, tärkeintä on, että ihmiset pääsevät aidosti vaikuttamaan, että tehtävät ovat selkeitä ja toimivalta on todellista. Näistä perustustalollisista oikeuksista ja ihmisten alueellisesti yhdenvertaisuudesta on pidettävä kiinni, oli kuntarakenne tulevaisuudessa millainen tahansa. On yksi maaseutumaisen Suomen vakavimmista tulevaisuuden kysymyksistä, miten kansalaisten luottamusta yhteiskuntaa ja yhteiskunnallista päätöksentekoa kohtaan vahvistetaan. Tämä on otettava todesta paitisi Arkadianmäellä, myös paikallisella tasolla kunnan luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden keskuudessa.

Palveluita voidaan tuottaa myös kylissä. Lieksan kaupungin Vuonislahden kylän ryhmäperhepäiväkodin lapset aterialla.

3 Paikallisesti tuotetut palvelut mahdollisuutena

Jo pitkään kolmannen sektorin toimijoilta on odotettu osallistumista paikallisten palveluiden tuotantoon. Ristiriita poliittisten odotusten ja toteutuneen palvelutuotannon välillä on kuitenkin suuri, sillä vain harvoissa tapauksissa kyläyhteisöt ovat onnistuneet kehittämään pysyvää palvelutuotantoa.

Monissa tapauksissa kylän muut paikallisyhteisöt voivat olla kyläyhdistyksiä potentiaalisempia palveluiden tuottajia, sillä niiden toiminta-ajatus on selvemmin profiloitunut ja niillä voi olla käytössään paremmat toimitilat. Monesti uutta palvelua varten perustetaan erillinen yhdistys, joka voi keskittyä täysillä uuden toiminnan kehittämiseen. Yhteistyötä kylän kanssa kuitenkin aina tarvitaan.

Yleensä yhteisöllisesti tuotetut palvelut ovat kehittyneet parhaiten sellaisissa kylissä, joissa asuu paljon lapsiperheitä tai toisaalta senioreikäistä väkeä. Potentiaalisia paikallisesti tuotettuja palveluita ovat mm.

- * kylätalkkari- kyläavustajatoiminta
- * lasten ja vanhusten hyvinvointipalvelut (lasten päivähoito ja kerhotoiminta, vertaistukipalvelut, kotihoitopalvelut)
- * senioreiden ikäosaamiseen liittyvä koulutus- ja tukitoiminta
- * liikuntapalvelut ja terveyden edistämisen
- * kylien kulttuuripalvelut
- * toimitilojen vuokraus ja niihin liittyvät ravitsemuspalvelut
- * muut yhteisöjen tuottamat erityispalvelut

Yhteisöjen tuottamia palveluita rajoittaa avoin kilpailutilanne yksityisten yritysten kanssa ja

se, että useimmat sosiaali- ja terveyspalvelut ovat vahvasti auktorisoituja. Useimmilla kylillä paikallisyhteisöjen resurssit ja osaaminen eivät mahdollista pysyvää liiketoimintaa ja sopimuspohjaisten palveluiden tuotantoa.

Myöskään työllistämisvaroin tuotetut kyläpalvelut eivät ole ongelmattomia. Esimerkiksi kylätalkkaritoiminta on hyytynyt monesti vastuukysymyksiin tai väitettyyn kilpailun vääristymiseen suhteessa yrittäjiin tai osuuskuntamuotoiseen toimintaan. Työmarkkinatuella ja hankerahoituksella toteutetut palvelut ovat myös aina määräaikaista. Toisaalta eri puolilla Suomea on löydetty myös hyvin toimivia palvelutuotannon malleja.

Tällä hetkellä Suomessa on käynnissä kilpailulainsäädäntöön, yhteiskunnallisiin yrityksiin ja yleishyödyllisten palveluiden (SGEI-palvelut = services of general economic interest) kriteereihin liittyvää määrittelytyö (vrt. Kataisen hallituksen hallitusohjelma; ks. myös Ritva Pihlajan artikkeli). Nopeaa apua kyläyhteisöjen palvelutuotantoon tästä ei kuitenkaan ole odotettavissa.

Monet pienet paikalliset palvelutehtävät perustuvat kuntien vastikkeellisiin avustuksiin. Tätä toimintaa voidaan kehittää helposti eteenpäin, mikäli kunnilta löytyy riittävästi tahtoa ja varoja toiminnan laajentamiseen. Samalla uusien sote -yhteistoiminta-alueiden pitää tulla mukaan kumppanuustoimintaan.

Maaseutupolitiikan YTR:n alaiset teemaryhmät ovat käynnistäneet joulukuussa 2011 maaseutualueiden palveluohjelmatyön, jonka tavoitteena on vastata valtakunnallisesti edellä esitettyihin kysymyksiin.

Tavoitetila:

- * uusissa kyläsuunnitelmissa on riittävän laaja selvitys paikallisten palveluiden tuottamisen mahdollisuuksista
- * kaikki kunnat laativat selkeän lähipalvelustrategian, jossa on selvitetty paikallisyhteisöjen mahdollisuudet tuottaa erilaisia paikallisia palveluita; tällainen aito toiminnallinen palvelutarkastelu on osa mahdollisia uusia kuntaliitos-sopimuksia
- * yhteisötoimijoille on tarjolla riittävästi palvelutuotannon käynnistämiseen ja liiketoimintaan liittyviä neuvonta- ja asiantuntijapalveluita

Toimenpiteet:

1. Yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen ja yhteisöjen palvelutuotantoon liittyvä koulutus ja hankeneuvonta
2. Kuntien lähipalvelustrategioiden ja -suunnitelmien päivitys
3. Järjestöyhteistyön kehittäminen
4. Suomen Kylätoiminta ry:n Kylien bisneskeissit –hankkeen toimenpiteet Pohjois-Karjalassa
5. Kylä- ja paikallisyhteisöjen palvelutarjontaa koskeva kartoitus Pohjois-Karjalassa

Maaseudun nuorilla perheillä on luonnollisesti ykkösenä oman perheen hyvinvointi. Kyläveturit miettivät kuumeisesti, millä keinoilla aktiivi-ikäiset toimijat saataisiin mukaan varsinaiseen kylätoimintaan.

Uusi yhdistyslaki mahdollistaa mm. virtuaalisen osallistumisen kokouksiin, mutta tämä edellyttää yhdistystoiminnan ja kokouskäytännön kehittämistä nykyisestä.

4 Kylätoiminnan uudet mallit

Perinteisen kylätoiminnan edellytykset ovat monissa kylissä heikentyneet väestömuutoksen seurauksena. Toisaalta myös kasvavissa kylissä uusien asukkaiden saaminen mukaan toimintaan vaatii uudenlaista ajattelua ja toimintatapoja. Asukasmäärältään harvenvilla alueilla kasvaa tarve paikallisyhteisöjen yhteistyöhön ja toiminta-alueen laajentamiseen. Kasvavilla alueilla tarvitaan vastaavasti lisää aktiivi-ikäisille ja lapsiperheille suunnattua kiinnostavaa toimintaa.

Uudenlaisia kylätoiminnan muotoja voivat olla:

- * paikallisyhteisöjen yhteistoiminnan kehittäminen
 - * kylien välinen yhteistyö/laajennettu alue
 - * kylän ja järjestöjen yhteistyö tai roolien vaihto/siirto = järjestö hoitaa kylän asiat
- * kevyemmät paikallisyhteisöjen rakenteet vähäväkisillä alueilla
 - * yhteyshenkilöjärjestelmä + julkinen tuki; yhteyshenkilö on sitoutunut välittämään tietoa kylästä ja tietoa kyläläisille, organisoi tapahtumat
 - * virtuaalikylä = perinteinen + etäosallistuminen kylätoimintaan
- * uudenlaiset kyläillat ja kyläsuunnitelmat
- * kunnan/kuntayhtymän ja kylien (asuin-yhteisöjen) tiiviimpi yhteistyö

- * kyläturvallisuustoiminta ja naapuriapurinngit osana kylätoimintaa
- * uudet viestintätavat täysimittaisesti käytössä

Uusien toimintamuotojen kehittäminen ei sulje tietenkään pois hyväksi koettuja vanhoja toimintatapoja. Monilla alueilla aivan perinteinen kylätoiminta on täysin voimissaan.

Tavoittila:

- * kaikilla alueilla on aktiivista kylätoimintaa ja laajaa yhteisöjen välistä yhteistoimintaa
- * kaikkien kylien alueelta on löydetty sioutuneet yhteyshenkilöt, joiden kautta tietoa voidaan välittää kylään ja kylästä ulospäin

Toimenpiteet:

1. Paikallisyhteisöjen rakenteiden tarkistuskierros eri hankkeiden ja toimijoiden yhteistyönä
2. (vrt. Kylä Lönnrot –hanke)
3. Uusien toimintatapojen kehittäminen
4. yhteyshenkilöjärjestelmä
5. kylien ja järjestöjen yhteistyö
6. virtuaalinen osallistuminen kokouksiin
7. Osaamisen vahvistaminen ja kyläjohtamisen kehittäminen (koulutushanke)
8. Yhteistyö kiertävien hankkeiden ja kyläturvallisuuden kehittämishankkeiden kanssa

5 Toimivat kylätalot ovat yhteisötoiminnan perusta

Jokainen paikallisyhteisö tarvitsee toimivan kokoontumispaikan. Tällaisia paikkoja ovat seurantalot, varsinaiset kylätalot, kyläkoulut, muut julkiset rakennukset ja monissa tapauksissa myös yksityisten omistamat entiset koulurakennukset ym. Kylätalojen kuntoa on parannettu monissa tapauksissa Leader-hankkeiden rahoituksella.

Koska suurten ja vanhojen kylätalojen ylläpitokustannukset ovat korkeita, vaaditaan paikallisyhteisöiltä jatkuvaa varainhankintaa. Parhaimmillaan tämä voi aktivoida kylätoimijoita etsimään uusia toimintamuotoja ja kehittämään taloudellista toimintaa. Joissakin tapauksissa kylätalojen ylläpidosta aiheutuu toimijoille kohtuutonta rasitusta, joka voi hyydyttää koko yhteisötoiminnan.

Huonoimmassa asemassa ovat sellaiset kylät, joiden alueella ei ole käytettävissä mitään talvilämmintä kokoontumispaikkaa. Talottomia kyliä on arviolta yli 25 % kaikista kylistä.

Viime aikoina esille noussut kyläturvallisuuden käsite pitää myös sisällään paikallisyhteisöjen toimintainfran. Hyvä kokoontumispaikka mahdollistaa erilaiset yhteisötapaamiset, tapahtumat, koulutukset ja tarvittaessa myös toimintatilat erilaisissa kriisitilanteissa. Yhteisöjen toimitilat ovat siten myös tärkeä osa kylän arjen turvallisuutta.

Tavoitetila:

- * jokaisessa kylässä on talvilämmin toimintatila tai kylätalo
- * toimiva kylätaloverkosto nähdään osana kuntien elinvoimakehittämistä ja kunnat tukevat kylätalojen kunnostushankkeita
- * kylätaloilla on toimivat valokuituyhteydet ja kehittämistoiminnassa tarvittavat toimisto- ja kokoustilat
- * kylätalojen omistuspohja/käyttöoikeudet ovat selviä ja ylläpidon rahoituspohja on kunnossa

Toimenpiteet:

1. Kylätalojen infran ja toiminnallisuuden kehittäminen Leader-hankkeiden avulla
2. Julkisen tuen hyödyntäminen ja lisääminen kunnostushankkeissa
3. Kylätalojen liittäminen valokuituverkoon; omistajayhteisöjen osallistuminen paikallisten valokuituhankkeiden valmisteluun
4. Kylätalojen energiaratkaisujen ja ympäristöasioiden kehittäminen
5. Paikallisyhteisöjen liiketoiminnan kehittäminen kylätalojen ylläpidon turvaamiseksi
6. Kylätalojen paikka-, yhteys- ja palvelutietojen liittäminen Kyläkaistaan > markkinointi

Pohjois-Karjalassa suurimmalla osalla kylistä on oma kylätalo, mutta koulujen ja muiden julkisten tilojen katoaminen on vienyt monelta yhteisöltä kokoontumispaikan. Talvilämmin kokoontumispaikka on paikallisyhteisön toiminnan edellytys. Kylätalojen toiminnallisella kehittämisellä on pyrittävä varmistamaan talojen ylläpitoon tarvittava rahoitus.

6 Kyläturvallisuuden edistäminen

Kyläturvallisuus on uusi käsite, joka liittyy kasvavaan tarpeeseen täyttää yhteiskunnan rakennemuutoksesta seuraavaa turvallisuusvajetta kylä- ja asuinyhteisöissä. Pelastus- ja turvapalveluiden keskittyminen ja resurssien pienentyminen ovat lisänneet vasteaikoja ja mahdollisuuksia taata tasapuoliset turvapalvelut erityisesti harvaan asutuilla ja syrjäisillä alueilla. Näillä alueilla myös väestön vanhe-neva ikärakenne lisää tarvetta kehittää kotien turvapalveluita.

Turvaviranomaiset ovat myös itse tiedostaneet tämän ongelman ja pyrkineet tehostamaan eri viranomaisten yhteistyötä. Pohjois-Karjalasakin on toteutettu HARVA-yhteistoimintahanke, johon ovat osallistuneet Pohjois-Karjalan aluepelastuslaitos, poliisi ja rajavartiosto. Turvallisuusyhteistyöstä on saatu hyviä kokemuksia varsinkin rajakunnissa, joissa rajavartiostolla on edelleen hyvät liikkuvat palvelut.

Kyläturvallisuuden käsitteeseen kuuluu myös perinteisten yhteisön sisäisten turverkostojen vahvistaminen. Tutusta naapuriavusta voidaan kehittää myös todellinen naapuriapurinki, jossa toimijoiden roolit ovat selkiytyneet ja paikallista monialaosaamista voidaan paremmin hyödyntää. Suomen Kylätoiminta ry onkin toteuttanut tähän liittyvän pilottihankkeen, joka on osallistunut myös Pohjois-Karjalassa toimijoiden kouluttamiseen. Hankkeen tuloksena on syntynyt myös *Naapuriapu – opas kyläauttajille* -julkaisu.

Pelastusviranomaiset osallistuvat mielellään kylien ensiapu- ja paloturvallisuuskoulutukseen.

Tässä opetellaan elvytyksen perustaitoja Tohmajärvellä Saarion kylätalolla.

Myös Pohjois-Karjalassa Ilomantsissa on toteutettu kyläturvallisuuden kehittämiseen liittyvää pilottihanketta (Pohjois-Karjalan Sairaskotiyhdistys/RAY -rahoitus). Hanke on käynnistänyt kyläturvallisuuskeskustelun muutamissa kylissä ja tuottanut turvallisuuskoulutusta yhteistyössä viranomaisten ja muiden kiertävien hankkeiden kanssa. Kyläturvallisuuden kehittäminen on koettu kylissä erittäin tärkeäksi ja se on koonnut kyläiltoihin kaikenikäistä väkeä.

Valtionneuvoston vahvistamassa *Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa* nousee vahvasti esille ns. arjen turvallisuuden edistäminen. Kaikki yhteisöllinen toiminta edistää osaltaan arjen turvallisuutta, mutta se sopii erityisesti kylätoiminnan kehittämiseen. Kylä tarjoaa sekä viranomaisille että turvallisuusteemaisille hankkeille erinomaisen alustan mm. tapahtumien ja koulutusten järjestämiseen.

Asukkaiden osallistuminen paikallisyhteisöjen toimintaan riippuu paljon siitä, miten kukin kokee saavansa hyötyä toiminnasta. Turvallisuusasiat koskettavat aina kaikkia henkilökoh-taisesti, joten kyläturvallisuusillat ovat hyvä keino koota kyläläiset yhteen. Vakavamman asian rinnalla voidaan sitten keskustella muutkin kylän kuulumisista ja sopia yhteisten asioiden hoitamisesta.

Tavoittila:

- * kaikissa uusissa kyläsuunnitelmissa otetaan huomioon kyläturvallisuuden kehittäminen
- * maakunnassa on laaja yhteistoiminta-verkosto, jonka avulla kyläturvallisuusteemaa edelleen kehitetään ja etsitään resursseja paikallistason toiminnan organisoimiseksi
- * kuntien turvallisuussuunnitelmissa on selvä paikallisyhteisöjen toimintaa ja turvallisuusvasteita koskeva osa

Toimenpiteet:

1. Laaja kyläturvallisuushanke, jolla jatketaan pilotteina alkanutta kyläturvallisuussuunnittelua ja koulutuksia koko maakunnan alueella.
2. Kyläturvallisuussuunnitelmien laadintaan liittyvä koulutus kylätoimijoille ja kyläsuunnitelmien tekijöille
3. Naapuriapurinkeihin ja paikalliseen varautumiseen liittyvä koulutus
4. Paikallisyhteisöjen ja viranomaisten yhteistyön kehittäminen
5. kylien yhteyshenkilöjärjestelmän kehittäminen
6. kuntien turvallisuussuunnitelmien päivitys paikallisyhteisöjen toiminnan osalta.
7. yhteistyön kehittäminen kylien ja vanhusten kodinhoitopalveluiden (sote-palvelut) välillä
8. Paikallisyhteisöjen yhteistoiminnan lisääminen ja kehittäminen
9. Kattavan valokuituverkon rakentaminen koko maakuntaan (ks. toimintaympäristön kehittäminen)

Ensivasteaika voi olla syrjäisellä maaseudulla jopa yli puoli tuntia. Kylien turvallisuutta on pyritty kehittämään mm. pelastus- ja turvavi-ranomaisten HARVA-yhteistyöllä, ensivastekoulutuksen lisäämisellä ja viranomaisten jalkautumisella kyliin.

7 Kyläkultuurin voimaa ja iloa

Kylätoiminnan perusta on paikallisessa identiteetissä ja kulttuurissa. Kylätoiminnan luonteeseen kuuluvat vapaa irrottelu ja sosiaalinen hauskanpito. Oikeastaan Pohjois-Karjalankin kylätoiminta alkoi kylien välisillä kisailuilla, köydenvedolla ja pussitappeluilla. Myös yhteisten juhannus- ja joulujuhlien järjestäminen kuuluu kylätoiminnan vuodenkiertoon.

Kesäteatteri omintakeisena ja kulttuurisesti merkittävänä ilmiönä on vahva paikallisidentiteetin ja yhteisöllisyyden luoja. Esimerkiksi *Mehtätivol*i täyttää modernin kylätoiminnan tai vapaaehtoistoiminnan tunnusmerkkejä, työskennellään yhdessä, yhteisen tavoitteen eteen, pitkäaikaisia tai perinteisesti ajateltuja sitoumuksia ei tarvita.

Monet paikallisyhteisöt ovat mukana toteuttamassa suuriakin yleisötapahtumia, kuten Jakokosken juhannushiihdot, Vuonislahden muikkumarkkinat, Raatevaaran Tattikarvaali, Liperin Leipäpäivä jne. Kesäisin Pohjois-Karjalan maakunnan kesätapahtumiin osallistuu noin 100 000 kävijää, mikä kertoo maaseudun tapahtumien kiinnostavuudesta ja tarpeesta. Esitysten ja niiden ohessa myytävien muiden palvelujen arvo on noin 0,75–1 miljoonaa euroa vuodessa. Suuri osa näistä rahoista jää kylätason toimijoiden käyttöön ja niiden merkitys monelle kyläyhdistykselle on merkittävä.

Nykyisin kulttuuria osataan hyödyntää myös tiedottamisessa ja kehittämisessä. Kulttuurisen yhteistyön (*Mehtätivol*i, teatteritoiminta, tapahtumat) menetelmillä voidaan käsitellä tärkeitä asioita ja samalla luoda positiivisia kohtaamisen paikkoja. Osallistuminen on monitasoista ja tavoittaa suuremman joukon kyläläisiä kuin perinteinen kylätoiminta. Yhdessä tekeminen ja kokeminen voimauttaa sekä luo sidettä kylään ja sen toimintaan.

Tavoitetila:

- * kesäteattereiden ja muun tapahtumatuotannon merkitys maaseutuelämän voimavarana kasvaa; samalla paikallisen kulttuurituotannon osaaminen lisääntyy ja tapahtumien profiilit vahvistuvat.
- * kylätoiminnassa käytetään laajasti kulttuurisia menetelmiä kylätoiminnan uusien tuulien aistimisessa ja rantauttamisessa
- * kunnallisten kulttuuripalveluiden saatuus turvataan kaikille asukkaille

Toimenpiteet:

1. Kulttuurituotantoon ja tapahtumiin liittyvä koulutus
2. Kansalaisopiston ja kirjastoautojen palveluiden kehittäminen
3. Uusien viestintämenetelmien hyödyntäminen tapahtumamarkkinoinnissa ja tiedottamisessa
4. Kyläteattereiden ja tapahtumapaikkojen infran ja palveluiden kehittäminen

8 Kyläympäristön kehittäminen

Kylien virkistyspaikat ja lähiympäristön luonto-kohteet ovat erittäin tärkeitä kylien asukkaille ja ne nousevat aina vahvasti esille kyläsuunnittelun yhteydessä. Useimmat kohteet ovat pieniä ja toimenpiteet voidaan toteuttaa kumppanuudessa kunnan kanssa. Joissakin tapauksissa kohteet ovat haastavia, kuten esim. Onkamojärven kunnostushanke Rääkkylässä. Tällöinkin paikallisyhteisöt voivat olla vahvoja kehittämissumppaneita ja toteuttaa erilaisia kunnostustoimenpiteitä.

Suuret maailmanlaajuiset ympäristömuutokset, uhkaava energiapula ja kasvava tietoisuus kestävän kehityksen välttämättömyydestä muuttavat myös paikallisyhteisöjen arvoja ja toimintatapoja. Monissa maissa kestävän kehityksen kytkeminen kylätoimintaan on hyvässä vauhdissa ja asian tarkasteluun on kehitetty hauskoja osallistavia menetelmiä kuten kestävän kehityksen pelikortit. Kestävän kehityksen huomioiminen ja sitä tukevat rakenteet edistävät myös kylämatkailun kehittämistä.

Kylätoiminnassa on perinteisesti hoidettu kyläraitteja ja vaalittu rakennusperintöä kunnostamalla talkoilla yhteisölle tärkeitä rakennuksia. Ympäristöhoito ja rakennusperinnön vaaliminen vaativat kuitenkin monesti aivan erityistä osaamista, minkä vuoksi tarvitaan paljon tähän liittyvää koulutusta. Monet ympäristöhoitokohteet vaativat myös pitkäjänteistä sitoutumista hoitotyöhön.

Ympäristön kehittäminen tulisi huomioida vahvasti kyläsuunnittelussa ja samalla se tulisi kytkä kunnan kaavapolitiikkaan.

Tavoitetila:

- * kestävän kehityksen edistäminen kyläyhteisöissä
- * Pohjois-Karjalan biosfäärialueen tulosten hyödyntäminen
- * Kunnat tukevat aktiivisesti paikallisinfran (uimarannat, kodat, luontopolut, liikunta-alueet ym.) hoitoa ja kehittämistä kumppanuudessa paikallisyhteisöjen kanssa.
- * kulttuuriympäristön hoito

Toimenpiteet:

1. **Pohjois-Karjalan Kestävät Kylät** = maakunnallinen kylätason pilottihanke kestävästä kehityksestä
 - * tavoitteena luoda osallistuville kylille moderni kestävän kehityksen strategia, johon kyläläiset sitoutuvat pitkäjänteisesti; osallistuvat kylät tekevät vahvan brändin, joka tukee Pohjois-Karjalan maakuntaimagoa
 - * uusien kehittämismenetelmien etsiminen (kylien kestävän kehityksen sertifikaatti, kestävän kehityksen pelikortit jne.)
 - * yhteistyö samanteemaisten hankkeiden kanssa (YTR/maasetumatkailun teemaryhmä, *CULTrips*-hanke, *SITRA/Maa-merkit*, Pohjois-Karjalan ilmasto- ja energiaohjelma, Pohjois-Karjalan biosfäärialue ym.)
2. Kulttuuriympäristön hoidon aktivointi ja koulutuksen tehostaminen (ympäristön monimuotoisuus ja toimenpiteiden vaikuttavuus); erityiskohteena valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöalueet
3. Pienten ympäristöhankkeiden (virkistysalueet, luontopolut, rakenteet) yhdistäminen (Leader-koordinaatiohankkeet)
4. Kyläkaavojen ja kylien ympäristösuunnitelmien hyödyntäminen kyläalueiden kehittämisessä (erityisesti uudet rakennuspaikat, palvelualueet ja ympäristön monimuotoisuus)
5. Jätevesineuvonnan tehostaminen ja järjestäminen koko maakunnan alueella
6. Kuntien tuki pienten paikallisten, asumista ja viihtyvyyttä edistävien, ympäristö- ja virkistysalueiden hoitoon (Ilomantsin malli)

9 Kylähyvinvointi

Jaksaminen ja toimijapula ovat yleisiä ongelmia, jotka nousevat esille lähes kaikissa yhteisöjen kehittämistapahtumissa. Paikallisyhteisöjen toiminta perustuu täysin vapaaehtoisuuteen, mutta vaatii monesti vetovastuussa olevilta lähes kokoaikaista osallistumista ja toimintojen organisointia. Ellei kyläyhteisön johtoon saada riittävän isoa tiimiä, väsyttää toiminta muutamassa vuodessa aktiivisimmankin kyläveturin. Erityisen rankkoja ovat paikalliset kehittämishankkeet, joissa joudutaan opiskelemaan täysin uusi toimintakulttuuri, ottamaan riskejä ja aktivoimaan yhteisön jäseniä.

Vetäjien uupumisen seurauksena toiminnasta tulee helposti syklistä. Monissa kylissä myös kään toimijoiden sukupolvenvaihdos ei onnistu, koska aktiivi-ikäiset arvottavat elämänsä enemmän perheen suuntaan tai aktiivi-ikäisiä ei enää ole.

Uusien toimijoiden saaminen mukaan on aina haasteellista, mutta asiaan voidaan vaikuttaa kyläyhdistysten toimintakulttuuria kehittämällä. Tähän tarvitaan avoimempaa keskustelua kylätasolla ja toiminnan tavoitteiden kirkasta-

mista. Kun tehtävät ovat selviä ja työnjako riittävää, yhteisötoiminta on palkitsevaa ja tuottaa toimijoille miellyttäviä elämyksiä.

Jaksamiseen voidaan vaikuttaa periaatteessa samalla tavalla kuin erilaisissa työyhteisöissä tehdään tyky-toiminnan avulla. Vapaaehtoistoiminnassa resurssit ovat kuitenkin pienemmät ja yhteisöjen toimintakulttuurit hyvin vaihtelevia. Tämän vuoksi tarvitaan kylien välistä tai kuntatason yhteistyötä virkistystoiminnan järjestämiseen. Tähän asiaan myöskin kuntien kannattaa panostaa.

Kylätoimijoiden hyvinvointia on pyritty edistämään mm. *Laiffia landella* –hankkeen koulutuksen avulla. Myös monet kiertävät hankkeet sopivat kylähyvinvoinnin edistämiseen. Yhteisötoimijoille on tarjottu "tyky-toimintaa" myös Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunnan järjestämillä järjestöpäivillä.

Koska "tyky"-lyhenne viittaa työkyvyn säilyttämiseen, se sopii huonosti vapaaehtoistoimintaan. Tässä ohjelmassa kylähyvinvoinnista käytetään lyhennettä "kyhy", mutta parempiikin nimitys asialle lienee löydettävissä.

Kulttuuriympäristön hoito kuuluu perinteisesti kylätoimintaan. Tulevaisuudessa vaaditaan kuitenkin entistä tietoisempaa näkemystä kestävästä kehityksen periaatteista.

Tavoittila:

- * paikallisyhteisöt ja kunnat järjestävät yhteistyössä virkistystoimintaa kylätoimijoille
- * kyläsuunnitelmissa on kyläyhteisön toimintakulttuuria ja kyhy-toimintaa koskeva tarkastelu
- * kylähyvinvoinnin edistäminen on huomioitu kaikkien yhteisöhankeiden toimenpiteissä

Toimenpiteet:

1. Toimiva kylä -hanke

- * maakunnallinen yhteisötoiminnan tukihanke
 - * kylien toimintakulttuurien kehittäminen (ks. kylätoiminnan uudet mallit)
 - * toimijoiden jaksaminen; virkistys- ja kannustustoiminta (retket, tahtumat ym.)
 - * koulutus
2. Kyläsuunnitelmien kyhy-mallin kehittäminen
 3. Kiertävien hankkeiden yhteistyö paikallisyhteisöille suunnatussa kyhy-toiminnassa

"Ilo pintaa, vaikka syvän märkänis..."

Myös kylätoimijat tarvitsevat yhteistä rentoutumista ja vertaistukea jaksakseen vetää loivaliikkeistä paikallistoimintaa ja vaativia kehittämistoimenpiteitä.

Kylien maakunnalliset yhteenliittymät

1. Länsi-Uudenmaan Kylät ry
2. Varsinais-Suomen Kylät ry
3. Itä-Uudenmaan Kylät ry
4. Satakylät ry
5. Hämeen Kylät ry
6. Pirkan Kylät ry
7. Päijät-Hämeen Kylät ry
8. Kymenlaakson Kylät ry
9. Etelä-Karjalan Kylät ry
10. Järvi-Suomen Kylät ry
11. Pohjois-Savon Kylät ry
12. Pohjois-Karjalan Kylät ry
13. Keski-Suomen Kylät ry
14. Eteläpohjalaiset Kylät ry
15. Svenska Österbottens byar rf
16. Keskipohjalaiset Kylät ry
17. Pohjois-Pohjanmaan Kylät ry
18. Kainuun Nuotta ry
19. Lapin Kylätoiminnan tuki ry

★ : kyläasiamies

Pohjois-Karjalan kylätoimijaverkosto

Suomen Kylätoiminta ry

- * **Suomen kylätoiminnan keskusjärjestö**, jonka hallituksessa ovat edustettuina eri maakuntien kylätoimijat, Leader-toimijat ja muut valtakunnalliset maaseutujärjestöt
- * jäsenenä 20 maakunnallista kylien yhteenliittymää
- * **Maaseutuplus-lehti**
- * jäsenenä Euroopan maaseutu- ja kylätoimijoiden verkostoissa
- * valtakunnallisia kehittämishankkeita (*Kylien bisneskeissit, Leader-asiamies* ym.)
- * saa valtionapua

Yhteystiedot:

Suomen Kylätoiminta ry
c/o Willa Elsa
Meijeritie 2, 25410 SUOMUSJÄRVİ
Puh. (02) 738 1761
info@kylatoiminta.fi
www.kylatoiminta.fi
www.voimistuvatkyilat.fi

Pohjois-Karjalan Kylät ry

- * **Pohjois-Karjalan Kylät ry on maakunnallinen kylätoimijoiden yhteenliittymä**, joka edustaa kylätoiminnan "piiritasoa". Yhdistyksen jäsenenä on kyläyhdistyksiä, kylätoimikuntia ja asukasyhdistyksiä, muita kylien kehittämistä kiinnostuneita yhdistyksiä, kuntia ja yksityishenkilöitä.
- * Yhdistyksen toiminnan tarkoituksena on tukea ja kehittää maakunnallista ja paikallista kylä- ja asukastoimintaa sekä edistää yhteistyötä maaseudun yhdistysten ja muiden yhteisöjen välillä. Tavoitteena on myös edistää kylien henkistä hyvinvointia ja omaleimaisuutta sekä elinkeinotoiminnan yleisiä edellytyksiä. **Yhdistyksen ydintehtäviä**

ovat: maakunnan kyläohjelmatyö (osana maakuntaohjelmaa), tiedottaminen ja aktivointi, edunvalvonta, kylärekisterin ylläpito, vuoden kylän ja kylätoimija valinta ja laaja verkostoyhteistyö. Yhdistys hallinnoi myös erilaisia kylien kehittämishankkeita.

- * Yhdistyksen toimintaa vetää maakunnallinen kyläasiamies, ja yhdistys saa toimintaansa valtionapua Suomen Kylätoiminta ry:n kautta.

Yhteystiedot:

Pohjois-Karjalan Kylät ry
kyläasiamies Tuomo Eronen, info@kylat.fi
Kauppakatu 23 b A 8, 80100 Joensuu
Puh. 044 2940800
www.kylat.fi
facebook: Pohjois-Karjalan Iloiset Kylät

MSL – Itä-Suomen aluekeskus

- * MSL:lla on pitkäaikainen ja vahva kyllienkehittäjäorganisaatio Pohjois-Karjalassa
- * erikoistunut koulutustoimintaan, kyläsuunnitteluprosesseihin, hanketoimintaan ja kulttuuritapahtumien järjestämiseen
- * Laiffia landella -koulutushanke 2010-13 ym. hankkeita, Sadan megan maakunta -hanke, Keski-Karjalan Kyläkumppani -hanke.

Yhteystiedot:

MSL- Itä-Suomen aluekeskus
aluepäällikkö Timo Reko, timo.reko@msl.fi
Kauppakatu 23 b A 8, 80100 Joensuu
puh. (013) 129 797, gsm 050 322 6798
www.msl.fi > aluetoiminta>Itä-Suomi

Alueelliset kylätoimijat

- * Joensuun Kylät ry (MSL/Joensuun kyläisännöitsijä)
- * Liperi-Outokumpu-Polvijärvi-Kontio-lahti-Joensuu kyläisännöitsijä (2012-, Pohjois-Karjalan Kylät ry)
- * Keski-Karjalan Kyläkumppani (MSL/ Jetina ry.; ks. edellä)
- * Pielisen Karjala: Vaara-Karjalan Leader ry:n ja MSL:n hanketoimijat hoitavat "otona"

Joensuun seudun Leader

www.joensuu-leader.info

Keski-Karjalan Jetina ry

www.jetina.fi

Vaara-Karjalan Leader ry

www.vaarakarjalanleader.fi

Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunta - JANE

Pohjois-Karjalan Järjestöasiain neuvottelukunta (JANE) on yhteistoimintaelin, jonka tehtävänä on vahvistaa järjestöjen roolia maakunnan kehittämistyössä, parantaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksia sekä edistää järjestöjen keskinäistä ja järjestöjen ja julkisen sektorin välistä vuoropuhelua. Vuoden 2011 alusta lähtien Järjestöasiain neuvottelukunta on ollut yksi Pohjois-Karjalan maakuntaliiton strategisista teemaryhmistä.

www.jelli.fi/jarjestot-vaikuttajina/pohjois-karjalan-jarjestoasiain-neuvottelukunta

Kiertävät hankkeet täydentävät hienosti kylien kehittämisen toimijapalettia. Hankkeilla edistetään terveyttä, opetetaan kädentaitoja, koulutetaan viestintään, edistetään kyläturvallisuutta, avustetaan hankkeiden valmistelussa ja viedään kyliin kulttuuripalveluita. Pohjois-Karjala lienee edelläkävijä kylähankkeiden verkostoitumisessa.

Kylätoimintaa tukevia "RoadShow"- ja tiedotushankkeita

Maakaista.fi

Maakaista.fi on "maaseudun ystävien" oma tiedotuskanava ja juttupankki. Kerromme Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman kautta rahoitetuista hankkeista ja erilaisista maaseututapahtumista sekä -ilmiöistä Pohjois-Karjalassa.

Yhteystiedot:

Mari Voutilainen, puh. 040 508 6143,
mari.voutilainen@maakaista.fi,
Joensuun seudun Leader-yhdistys ry
www.maakaista.fi

Laiffia landella

Laiffia landella on koulutushanke Pohjois-Karjalan järjestö- ja kylätoimijoille. Hanke järjestää mm. järjestötoimintaan, tapahtumatuottamiseen, hankesuunnitteluun, tiedottamiseen ja kyläsuunnitteluun liittyvää koulutusta toimijoiden tarpeen mukaan. Tavoitteena on järjestö- ja kylätoiminnan kehittäminen oman osaamisen kartuttamisen kautta. Hanketta toteuttaa Maaseudun Sivistysliiton Pohjois-Karjalan Aluejärjestö ry. Millaista koulutusta sinun järjestösi tarvitsee? Ota yhteyttä!

Yhteystiedot:

Reeta Rönkkö, puh. 050 326 7889,
reeta.ronko@msl.fi
www.msl.fi/laiffi

Sadan megan Itä- ja Pohjois-Suomi

Tietoa valokuituyhteyksistä ja nopean laajakaistan tarjoamista palveluista Pohjois-Karjalan kylille!

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto hallinnoi itä- ja pohjoissuomalaista yhteishanketta, joka on osa valtakunnallista Laajakaista kaikille 2015 -hankekokonaisuutta. Maaseudun Sivistysliiton Pohjois-Karjalan Aluejärjestö ry järjestää Pohjois-Karjalan alueella hankkeen osatoteuttajana Sadan Megan kyläiltoja, joissa tiedotetaan nopeiden tietoliikenneyhteyksien mukanaan tuomista mahdollisuuksista ja selvitetään kiinnostusta valokuituyhteyksien saamiseksi.

Yhteystiedot:

MSL Itä-Suomen aluekeskus
koulutussuunnittelija Suvi Kaljunen,
puh. 045 773 10170, suvi.kaljunen@msl.fi

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
projektipäällikkö Esa Huurreoksa,
puh. 050 382 4980,
esa.huurreoksa@pohjois-karjala.fi
satamegaa nettisivu.org

TAITOBUSSI - kiertävä käsityöneuvonta, hyvinvointia ja tekemistä maaseudulle 2010-2012

Taitobussi eli "pitsibussi" tuo käsityön jokaiseen kylään Pohjois-Karjalassa. Taitobussin palveluita ovat erilaiset kädentaitokurssit lapsille ja aikuisille. Taitobussin voi tilata mukaan myös erilaisiin tapahtumiin. "Hyppää Sinäkin Taitobussin kyytiin".

Yhteystiedot:

Taito Pohjois-Karjala ry
Taitobussi -hanke
Koskikatu 1, 80100 Joensuu
www.taitopohjoiskarjala.fi

Kiertävä pysäkki

Kiertävä pysäkki kiertää ja pysähtyy kylissä ympäri Pohjois-Karjalaa. Pysähdytään yhdessä. Mietitään mihin riskitekijöihin voi itse vaikuttaa terveyden ja toimintakyvyn, esteettömyyden ja turvallisen arkielämän osalta. Kiertävä pysäkki antaa tietoa, taitoa ja valmiuksia. Toimitaan yhdessä. Kylätapahtumissa toiminta voi olla terveystarkastuksia, tietoisuuksia, esteettömyysneuvontaa, alkusammutus- ja elvytyskoulutusta. Yhteistyöllä hyvinvoiva maaseutu!

Yhteystiedot:

Eeva Kröger, puh. 0400 607359,
eeva.kroger@kansanterveys.info
Anne Marie Turunen, puh. 050 5632181
annemarie.turunen@pkamk.fi

Joensuun kyläisännöitsijä -hanke 2010-2012

Joensuun Kylät ry:n ja MSL:n kulttuuriyhdistys ry:n toteuttama Joensuun Kyläisännöitsijä -hanke, jossa Joensuun maaseutualueiden kylätoimijoita tuetaan ja aktivoidaan kylätoiminnan eri alueilla. Kyläisännöitsijä – hankkeen toiminta-alueena ovat Joensuun liitoskunnat; Eno, Kiihtelysvaara, Tuupovaara ja Pyhäselkä. Näillä alueilla on noin 40 kylätoimintaa harjoittavaa yhdistystä, kylätoimikuntaa tai järjestöä. Kyläisännöitsijän tehtävänä on toimii niin sanotulla ruohonjuuritasolla. Toiminta ovat olleet hankesuunnittelu, tiedotus, kyläyhdistysten perustaminen, ja Joensuun kaupungin ja kylien välisen vuorovaikutuksen lisääminen ja tätä kautta kaupungin päätöksen tekoon vaikuttaminen. Joensuun Kyläisännöitsijä – hanke on saanut Joensuun Seudun Leader – yhdistyksen tukea.

Yhteystiedot:

Erkki Martikainen, puh. 045-3255765,
erkki.martikainen@joenkylat.fi
Joensuun Kyläisännöitsijä -hanke
<http://joenkylat.blogif.fi>

Keski-Karjalan Kyläkumppani -hanke 2011-2012

Kyläkumppanin tehtävänä on tukea ja aktivoida kylien kehittämistä, käynnistää kyläsuunnitelmia, auttaa ja neuvoa hankesuunnittelussa ja tiedottamisessa, edistää kylä- ja järjestötoimijoiden sekä kuntien välistä yhteistoimintaa ja kumppanuutta. Kyläkumppani -hanketta hallinnoi Maaseudun Sivistysliiton Pohjois-Karjalan aluejärjestö ry. Hankkeelle on myöntänyt Leader-tukea Maaseudun kehittämissyhdystys Keski-Karjalan Jetina ry.

Yhteystiedot:

Marjaana Aarnio, puh. 045 874 3274,
marjaana.aarnio@msl.fi
Keski-Karjalan Kyläkumppani -hanke
kylakumppani.blogspot.com

Yhteisöllisen kehittämisen menetelmät

Paikallisyhteisöjen kehittämistoiminnassa, kyläsuunnittelussa ja hankesuunnittelussa voidaan käyttää tehokkaasti erilaisia osallistavia ryhmätyömenetelmiä. Pohjois-Karjalassa on jo 90-luvun alusta lähtien sovellettu esim. ns. tulevaisuusverstastyöskentelyä. Ajan myötä on tullut tarpeen käyttää entistä helpompia ja nopeampia menetelmiä. Uusin tulokas on ns. "Learning Cafe"-menetelmä, jossa yhden tunnin aikana voidaan kartoittaa luovasti kehittämisideoita ja saada vastauksia ennalta määrittäisiin täsmäkysymyksiin.

Yleensä kyläsuunnittelu edellyttää kyläläisiltä 3-6 kokoontumista, jotta esille tulleet kehittämisideat saadaan teemoitettua ja niistä voidaan muokata toteuttamista helpottava toimenpidetaulukko. Kyläsuunnitelman muoto on aina vapaa. Tärkeintä on, että sitä voidaan käyttää vuosittaisen toiminnan suunnittelun pohjana ja että se avautuu helposti kyläläisille.

Viime aikoina kuntien kehittämisiltoja on alettu toteuttaa kylien yhteistoiminnan kannalta luonnollisissa kyläryppäissä. Koollekutsujana voi esim. kunta (ns. Ilomantsin malli) tai kehittämishanke. Oman kylärajan yli toimiminen on opettavaista ja lisää toimijoiden innostusta. On erityisen tärkeää, että kunnan avainvirkamiehet osallistuvat aktiivisesti kyläiltojen valmisteluun ja keskusteluihin.

"Ilomantsin malli"

Ns. Ilomantsin mallilla tarkoitetaan mm. seuraavia asioita:

- * vuosittain toteutettava kattava kyläkiertä; kyläiltoja järjestetään yleensä useamman kylän ryppäissä
- * kyläilloissa voidaan keskittyä johonkin tiettyyn teemaan tai koota vapaasti kylien kehittämistarpeita; kyläkiertä korvaa osittain kyläsuunnitelmien päivittämisen
- * kunnan avainvirkamiehet osallistuvat aktiivisesti kyläiltoihin ja vievät aloitteet eteenpäin kunnan elimissä
- * kyläiltoja vetämässä ovat ulkopuoliset kyläkehittäjät

Lisäksi kunta tukee kyliä ja paikallisia palveluita seuraavilla toimenpiteillä:

- * reilut kylä- ja investointiavustukset
- * hankkeiden lixivilainat
- * hankevalmistelussa avustaminen
- * asukkaiden kyytipalvelut
- * yhteistyö tapahtumien järjestämisessä
- * jne.

Lisää tietoa kehittämismenetelmistä

- * www.msl.fi/kylapaallikko
- * kylatoiminta.fi/fi/kylatoiminta/oppaita-jaohjeita

Muita linkkejä ja vinkkejä

- * www.facebook.com
- * Pohjois-Karjalan Illoiset Kylät
- * Pohjois-Karjalan kylien facebook- ja blogisivut
- * ks. www.maakaista.fi > maakaistan linkkivinkit
- * www.maaseutu.fi

- * www.maaseutupolitiikka.fi
- * www.pohjois-karjala.fi
- * www.visitkarelia.fi
- * www.kylatalo.fi
- * kehitteillä myös Pohjois-Karjalan kylätietojärjestelmä = Kyläkaista; ks. tarkemmin www.kylat.fi

Lähteet ja kirjallisuus

Joensuun seudun Leader -yhdistys ry 2006: Hyvän elämisen maaseutu - kehityksen kierteitä muutosten pyörteissä - Joensuun seudun Leader –ohjelma 2007-2013. 26 s.

Keski-Karjalan Jetina ry 2006: Yritystä olla pitää - Keski-Karjalan Leader-ohjelma 2007-2013. 52 s.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2008: Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi - Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009-2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009.

Pihlaja, R. 2011: Kolmas sektori ja julkinen valta, KAKS-Kunnallisanalan kehittämissäätiö. 128 s.

Pohjois-Karjalan Kylät ry 2006: Pohjois-Karjalan kyläohjelma 2006 – 2013. 23 s.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2009: Pohjois-Karjalan hyvinvointiohjelma 2015 – Strategiaosa. Julkaisu 121.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2010: POKAT 2014 – Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2011-2014 Julkaisu 128.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2011: Paikallisesti – Uusiutuvasti – Vietävän tehokkaasti – Pohjois-Karjalan ilmasto ja energiaohjelma 2020. Julkaisu 145

Pollari, M., Halme, A., Asikainen, E. & Laari, A. 2011: Kylätalo kuntoon – Opas kylätalon energia- ja ympäristöasioiden parantamiseen. Ekokumppani Oy ym. 77 s.

Siivonen, R. (toim.) 2011: Onni – Eväitä maaseudun uuteen talouteen. Sitra 292.

Suomen Kylätoiminta ry 2008: Vastuuta ottava paikallisyhteisö Kylätoiminnan ja Leader-ryhmien valtakunnallinen ohjelma 2008 – 2013. Suomen Kylätoiminta ry:n julkaisusarja 2/2008.

Suomen Kylätoiminta ry 2011: Naapuriapurinki - opas kyläauttajille. Suomen Kylätoiminta ry:n julkaisusarja 1/2011.

Vaara-Karjalan Leader ry 2006: Aktiivisten, osaavien ja ahkerien ihmisten - Vaara-Karjalan Leader-ohjelma 2007 – 2013. 35 s.

Tilastopaketti

1. Kylätilasto 2011 (2005) (päivitetään, kun kylätietojärjestelmän rakentaminen etenee)
2. Väestömuutos Pohjois-Karjalan kunnissa, taajamissa ja YKR-kylissä
3. Väestön, pinta-alojen ja työllisyyden tunnuslukuja
4. Joukkoliikenneverkosto ja asuminen Pohjois-Karjalassa
5. Lasten ja eläkeikäisten suhteellinen osuus eri alueilla
6. Työpaikkojen ja loma-asutuksen määrä eri alueilla
7. Pohjois-Karjalan rakenteilla oleva valokuituverkko 2011-13 (Telekarelian hankealueet)
8. KYLÄOHJELMA 2014 kehittämisteemojen arviointi kuntakierroksella v. 2012
9. Suunnitelmien ja ohjelmien vaikutusten arviointi

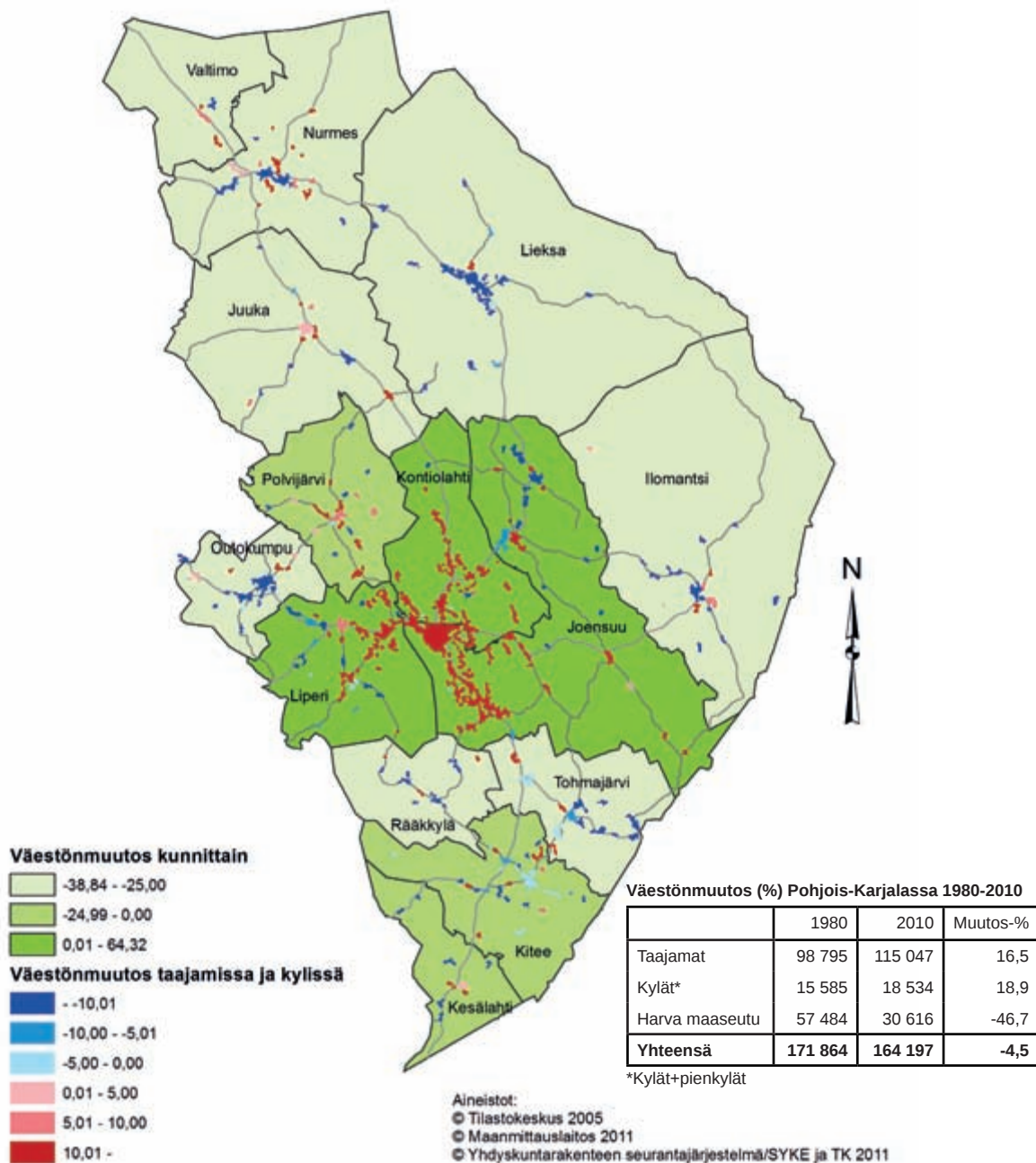
JOENSUUN SEUTU												
Kylätöimikunta	Rekisteröityjä yhistyksiä	Useamman kylän yl	Järjestäjäpymättomia kyliä	Yhteisöjä yhteensä	Kylä	Toimivia kyliä	Kyläsuunnitelmat	Kyläsuunnitelmaa %	Järjestäjäpymättomia kyliä	Järjestäjäpymätt %		
Ilomantsi	11	8	0	1	20	20	19	14	70,0	8	40,0	
Joensuu	24	27	3	8	62	59	51	23	39,0	35	59,3	
Joensuu	3	10	0	1	14	14	13	0	0,0	10	71,4	
Eno	5	7	0	1	13	13	12	1	7,7	7	53,8	
Kiihtelysvaara	4	5	1	3	13	12	9	11	91,7	10	83,3	
Pyhäselkä	9	1	0	1	11	11	10	4	36,4	1	9,1	
Tuupovaara	3	4	2	2	11	9	7	7	77,8	7	77,8	
Kontiolahti	6	8	0	4	18	18	14	12	66,7	8	44,4	
Liperi	8	10	0	1	19	19	18	5	26,3	8	42,1	
Outokumpu	7	2	0	3	12	12	9	1	8,3	2	16,7	
Polvijärvi	4	5	1	3	13	12	9	3	25,0	6	50,0	
Yhteensä	60	60	4	20	144	140	120	58	41,4	67	47,9	

KESKI-KARJALA												
Kesälahti	5	2	0	1	8	8	7	3	37,5	2	25,0	
Kitee	6	15	2	1	24	22	21	16	72,7	17	77,3	
Rääkkylä	6	4	0	0	10	10	10	3	30,0	4	40,0	
Tohmajärvi	8	4	1	2	15	14	12	9	64,3	5	35,7	
Yhteensä	25	25	3	4	57	54	50	31	57,4	28	51,9	

PIELISEN KARJALA												
Juuka	12	6	1	0	19	18	18	7	38,9	9	50,0	
Lieksa	12	9	0	1	22	22	21	3	13,6	9	40,9	
Nurmes	4	5	0	4	13	13	9	3	23,1	5	38,5	
Valtimo	7	2	0	1	10	10	9	1	10,0	2	20,0	
Yhteensä	35	22	1	6	64	63	57	14	22,2	25	39,7	

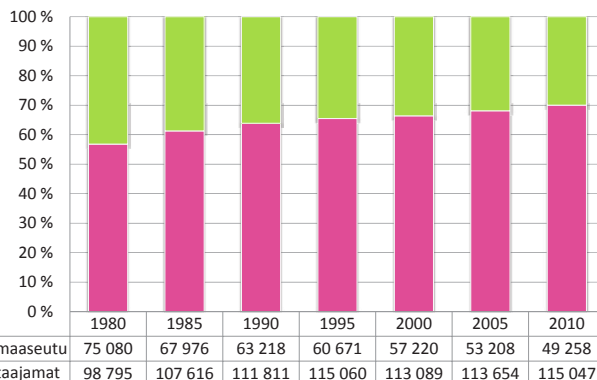
POHJOIS-KARJALA												
	120	107	8	30	265	257	227	103	40,1	47	18,3	

Väestönmuutos Pohjois-Karjalan taajamissa, kylissä sekä koko maakunnassa 1980-2010

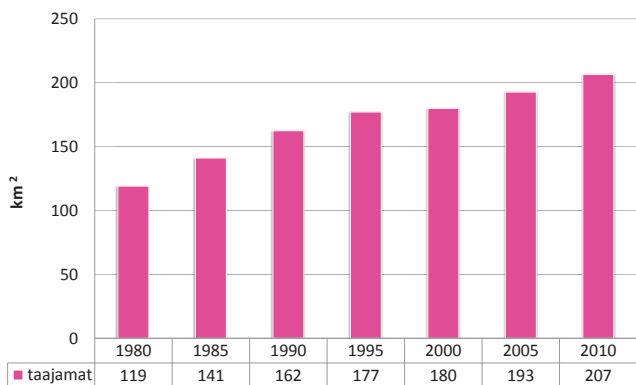
3 Väestön, pinta-alojen ja työllisyyden tunnuslukuja

Pohjois-Karjalan väestö 1980-2010

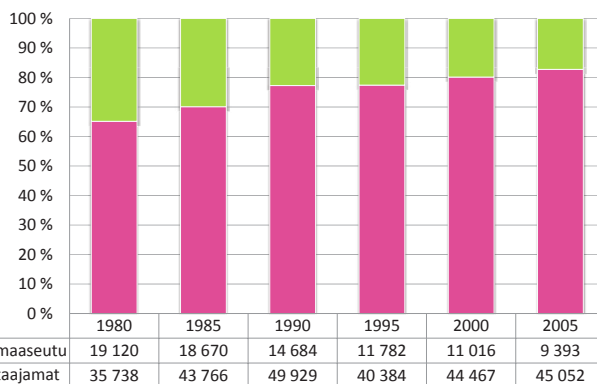
Pohjois-Karjalan maakunnan väestökehitys on ollut 2000-luvulla muuhun maahan verrattuna suhteellisesti hyvää ja tulomuuttohankkeiden voidaan katsoa onnistuneen. Silti väestö keskittyy kovaa vauhtia taajamiin. Maaseudun väkimäärä on pienentynyt 30 vuodessa 25000 hengellä. Alueelliset muutokset, ks. väestömuutostietoa edellä.

Taajama-alueiden pinta-ala km²

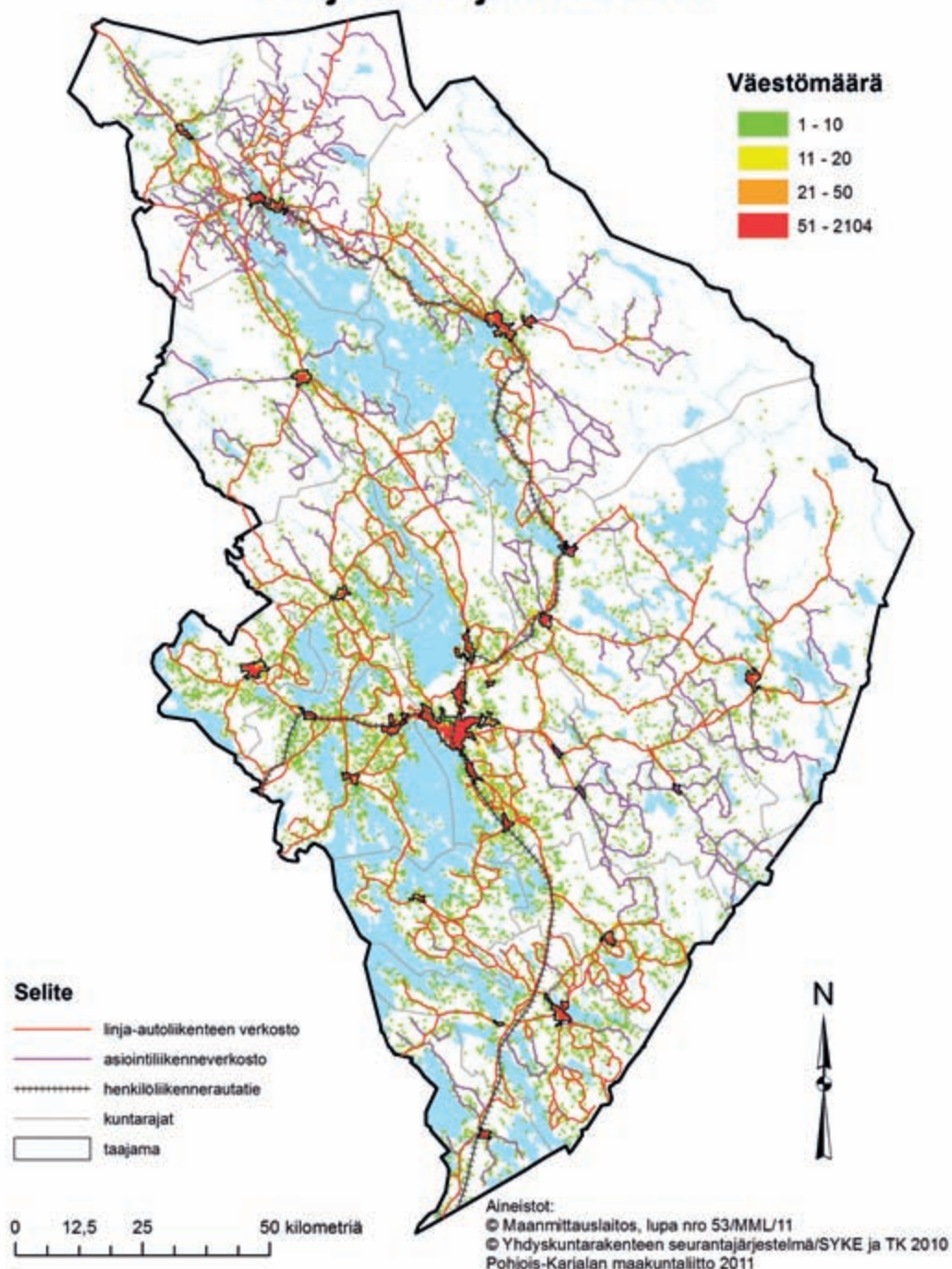
Pohjois-Karjalan pinta-alasta n. 99 % on eri-tyyppistä maaseutu-alueutta. Taajama-alueiden pinta-ala on kaksinkertaistanut v. 1980 jälkeen, mikä näkyy kaupunkien läheisten kyläalueiden kehityksenä. Kyläalueet ovat kuitenkin silti pääosin haja-asutusta.

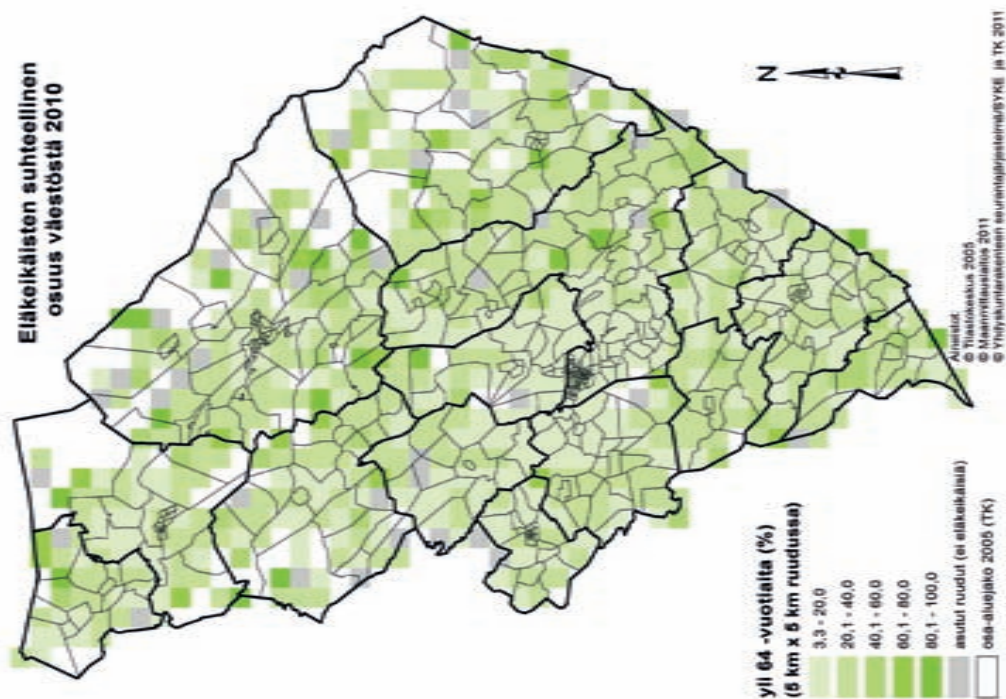
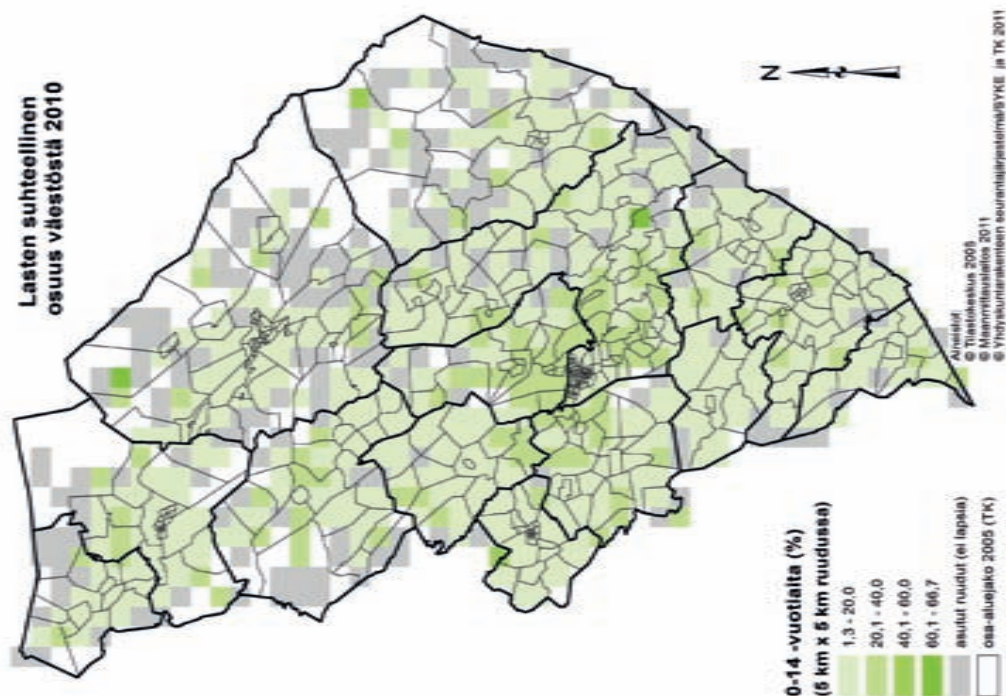
Pohjois-Karjalan työpaikat 1980-2005

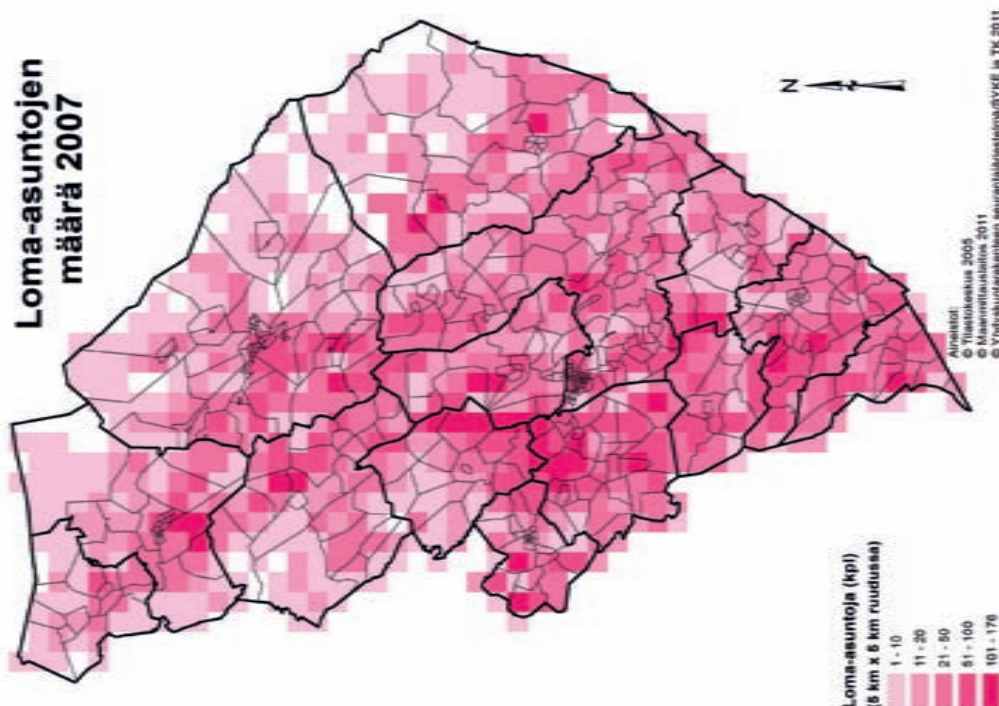
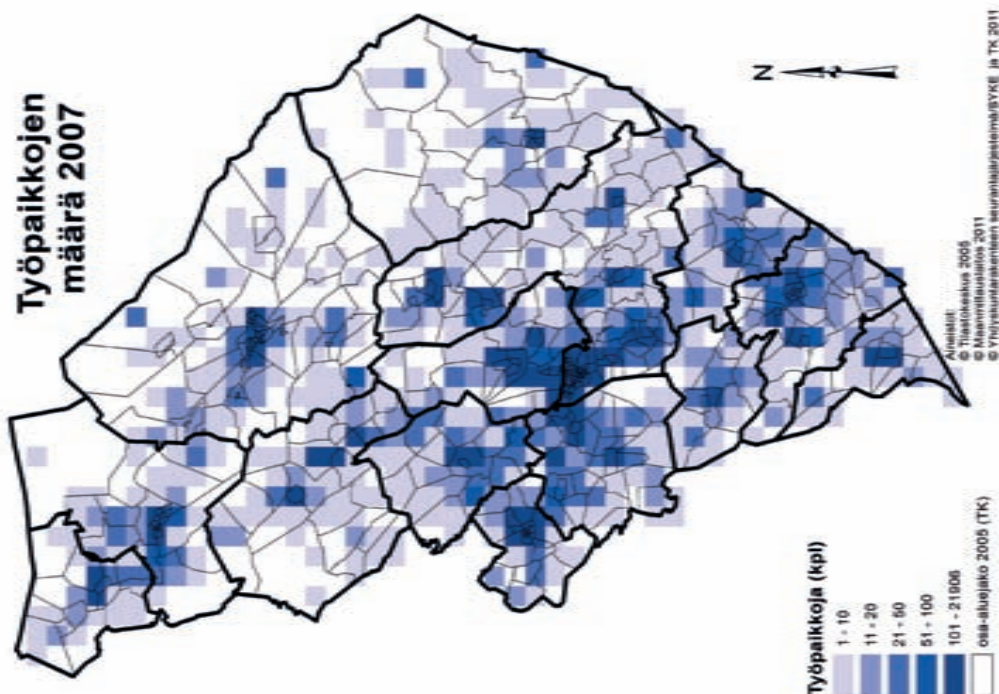

Työpaikat keskittyivät entistä enemmän taajamiin, mikä selittää maaseudun väestörakenteen muutoksen. Toisaalta tämä lisää myös pendelöintiä.

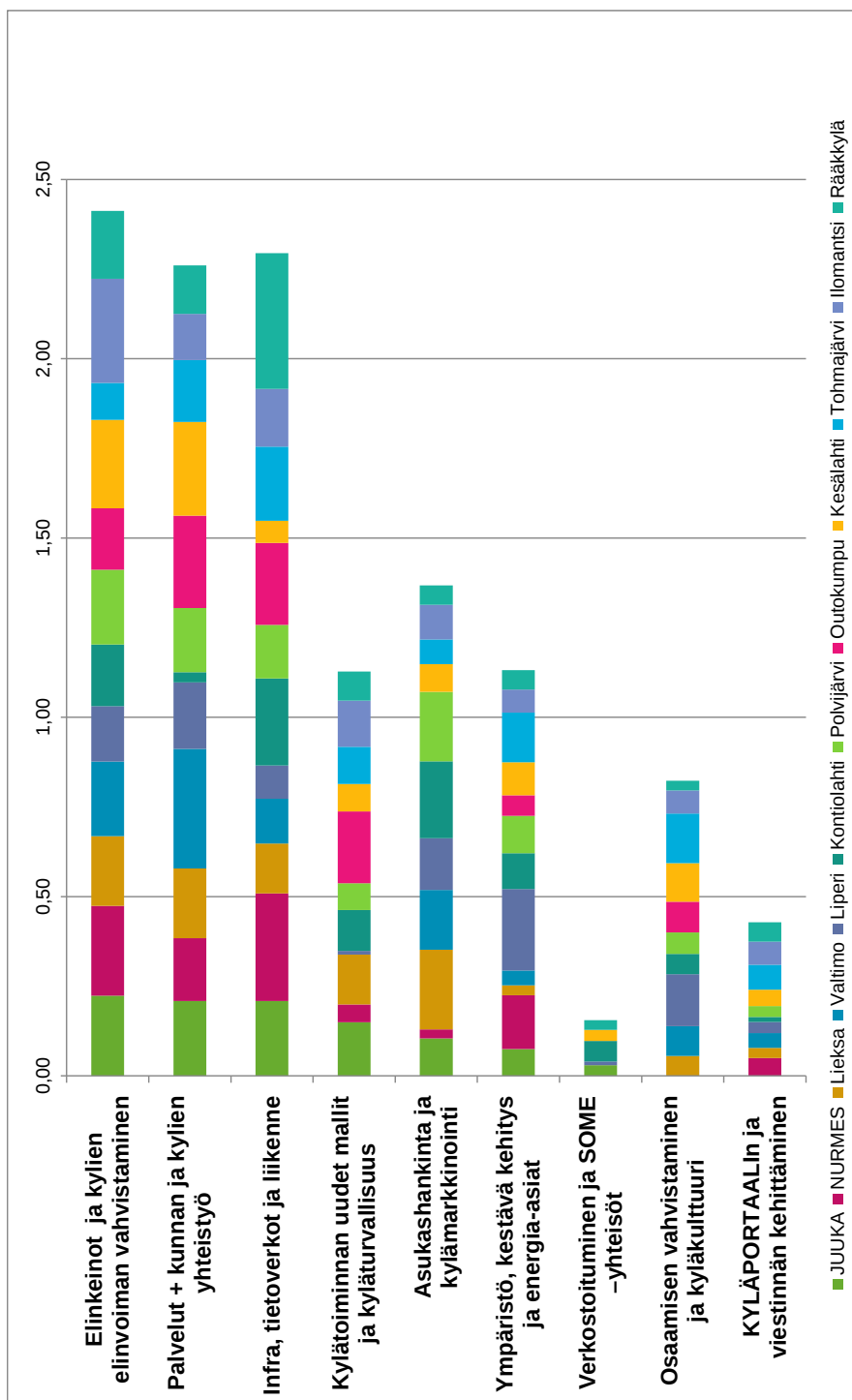
Joukkoliikenneverkosto ja väestö Pohjois-Karjalassa 2010

Kuntakierroksen arviot = 12 kuntaa

	Vaikutukset ++/+0/-/-	Sanallinen kuvaus
I Sosiaaliset vaikutukset		
vaikutukset ihmisten elinoloihin ja viihtyisyyteen	++	- aktivoi laajasti asukasyhteisöjen (paikallisyhteisöjen) kehittämistoimintaa ja yhteistyötä - kyläsuunnittelu edistää tavoitteellista paikalliskehittämistä
vaikutukset terveyteen ja turvallisuuteen	+	- vahvistaa kyläturvallisuussuunnittelua - toimenpiteenä mm. kiertävät terveysthankkeet - paikallisidentiteetin ja sosiaalisten verkostojen vahvistuminen
Tasa-arvovaikutukset		
sukupuolien, alueiden ja väestöryhmien välinen tasa-arvo	++/0	- edistää lähipalveluiden tuotantoa ja saavutettavuutta - vahvistaa lähidemokratiaa - ei vaikutusta sukupuolten tasa-arvoon
Vaikutukset kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksiin	++	- tavoitteena on, että kyläsuunnitelmat ovat kuntasuunnitelman perustana - kuntien kyläfoorumit/kylien ja kunnan säännölliset tapaamiset
II Ympäristövaikutukset		
Päästöt ilmaan, veteen ja maahan	+	yleisenä tavoitteena asumisen ja yritystoiminnan ympäristö- ja ilmastovaikutusten vähentäminen
Vaikutukset luonnonympäristöön, luonnon monimuotoisuuteen ja Natura-alueisiin	0	mahdolliset vaikutukset esim. kulttuuriympäristön hoidon kautta
Vaikutukset ilmastomuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen	+	- välillinen vaikutus kyläsuunnittelun ja ympäristöhankkeiden kautta - toimenpiteenä "kestävän kehityksen pilottikylät"
Vaikutukset luonnonvarojen käyttöön		
uusiutuvien energialähteiden lisääminen	+/0	yleisenä tavoitteena bioenergia tehokkaampi hyödyntäminen maaseutualueilla > positiiviset vaikutukset työllisyyteen ja ilmastoon
energia/materiaalitehokkuuden lisääminen	0	vain välillisiä vaikutuksia
Vaikutukset maisemakuvaan ja kulttuuriperintöön	++	kulttuuriympäristön hoito ja perinteiden vaaliminen yksi keskeisiä kylätoiminnan tehtäviä
Vaikutukset jätteiden määrään ja laatuun	0	vain välillisiä vaikutuksia kehittämishankkeiden kautta
Vaikutukset liikenteeseen		
liikennemuodot, julkinen liikenne	+	- ohjelman keskeinen tavoite asumisen mahdollistaminen myös harvaan asutulla maaseudulla - saavutettavuus edellyttää riittävää joukkoliikennettä ja joustavia kyytipalveluita silti yksityisauton käyttö välttämätöntä laajoilla alueilla
kuljetus- ja liikkumistarpeet	+/0	asuminen kylissä edellyttää normaalia asiointiliikennettä, joka ei poikkea

		- merkittävästi taajama-alueiden liikenteestä verkkokauppa edellyttää toimivia logistiikkapalveluita - vanhusien kotona asuminen yhtenevä kuntien sote -strategioiden kanssa
Vaikutukset ympäristöterveyteen	0	- vain välillisiä vaikutuksia paikalliskehittämisen kautta
III Taloudelliset vaikutukset		
• kotitaloudet	+/-0	- ohjelman tavoitteena paikallisyhteisöjen elinvoiman lisääminen > työllisyysvaikutukset
• yritykset	+	- ohjelma painottaa uusien innovatiivisten maaseutuyritysten luomista ja kehittämispanosten suuntaamista tasapuolisesti koko maakuntaan
• aluetalous	+	- suorat ja välilliset vaikutukset elinvoimaa lisäävien kehittämishankkeiden kautta
IV Muut vaikutukset		
Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta	++	- ohjelmassa esitetään useita uusia kehittämis- ja tutkimushankeavauksia
Aluekehitysvaikutukset		
• maakunta: yritystoiminta, palvelut, työllisyys	+	- kylien kehittäminen on osa maakunnan aluekehittämisjärjestelmää - kyläohjelma painottaa samoja strategisia tavoitteita kuin POKAT 2014
• maakunta-/seutukuntakeskus: yritystoiminta, palvelut, työllisyys	+	- edistää mm. Leader-hankkeiden valmistelua - edistää kuntien ja paikallisyhteisöjen kumppanuustoimintaa - paikallisyhteisöt ovat potentiaalisia palveluiden tuottajia
• maaseutu: yritystoiminta, palvelut, työllisyys	+	- välilliset vaikutukset kehittämishankkeiden ja aluemarkkinoinnin kautta

(--) merkittävät negatiiviset vaikutukset

(-) vähäiset negatiiviset vaikutukset

(0) neutraalit ympäristövaikutukset

(+) vähäiset positiiviset vaikutukset

(++) merkittävät positiiviset vaikutukset

ISBN 978-952-93-0400-4

www.kylat.fi